

НАЦИОНАЛНИ ПРОСВЕТНИ САВЕТ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

11000 БЕОГРАД, Булевар Михајла Пупина 2, соба 455
телефон: +381 11 3130965, e-mail: prosvetni.savet@nps.gov.rs, www.nps.gov.rs

ИЗВЕШТАЈ О РАДУ НАЦИОНАЛНОГ ПРОСВЕТНОГ САВЕТА ЗА 2012. ГОДИНУ

Београд, април 2013.

УВОДНА РЕЧ ПРЕДСЕДНИЦЕ НАЦИОНАЛНОГ ПРОСВЕТНОГ САВЕТА

Према члану 14. Закона о основама система образовања и васпитања, који је Скупштина Републике Србије усвојила августа 2009. године, Национални просветни савет (НПС) има надлежности у области развоја и унапређивања предшколског, основног, средњег општег и уметничког образовања и васпитања у Републици Србији: прати и анализира стање образовања и његову усаглашеност са европским принципима и вредностима; утврђује правце развоја и учествује у изради стратегије развоја образовања; утврђује Законом прописане стандарде; доноси наставне планове и програме, утврђује предлоге програма завршног испита и опште и уметничке матуре; предлаже одобравање уџбеника, утврђује потребе за новим уџбеницима и доноси план уџбеника; даје мишљење о законима и другим актима којима се регулише образовање и васпитање.

У периоду од јануара до децембра 2012. године НПС је одржао укупно 12 седница и већим делом остварио предвиђени план рада. За неке од планираних тема Савет није добио од Министарства просвете и науке захтев да их разматра и потребан материјал. Током 2012. године НПС је био активан на унапређивању квалитета предшколског васпитања и образовања (почетком 2012. године утврђени су Стандарди услова за остваривање посебних програма у области предшколског васпитања и образовања, а нешто касније и Стандарди квалитета рада предшколских установа). Разматрани су предлози образовних стандарда за предмет Техничко и информатичко образовање за крај обавезног образовања и Стандарди компетенција директора. НПС је имао примедбе на оба предлога, тако да се рад на наведеним документима наставља и у 2013. години. Такође, донет је наставни план и програм за ученике седмог и осмог разреда основног образовања и васпитања обдарене за математику и програм предмета Чешки језик са елементима националне културе за 2, 3, 4, 5 и 6. разред основне школе, које је предложио Национални савет чешке националне мањине.

Протекле године НПС је активно учествовао у изради Стратегије образовања и васпитања у Србији до 2020. године, а документ Националног просветног савета Правци развоја и унапређивања квалитета предшколског, основног, општег средњег и уметничког

образовања и васпитања 2010-2020 био је главна оријентација за израду овог дела Стратегије. У поступку доношења закона НПС је дао мишљење о предлозима четири закона из области образовања (измене Закона о уџбеницима и другим наставним средствима, Закон о основном образовању и васпитању, Закон о средњем образовању и васпитању и Закон о образовању одраслих). Током целе године НПС је учествовао у поступку одобравања уџбеника, препоручивши министру да одобри 46 уџбеника за основну и средњу школу, при чему је од тога 5 уџбеника предложено на основу извршене експертизе.

Током 2012. године НПС се активно укључио у подршку реформским процесима и радио на подизању сопствених капацитета. Савет је организовао више тематских састанака и округлих столова ради размене искустава доносилаца одлука и експерата, којима су присуствовали како гости из земаља ЕУ тако и представници институција у Србији које учествују у креирању и реализацији образовних политика. Циљ ових скупова је информисање чланова НПС и оспособљавање за компетентно доношење одлука. Разговарало се о новом начину финансирања по ученику у предуниверзитетском образовању, кључним компетенцијама са фокусом на наставу природних наука, инклузивном образовању и резултатима завршног испита у основној школи. Чланови НПС су учествовали у раду стручних скупова које су организовале друге образовне институције и министарство, и представљали Савет у међународним пројектима (ИПА, ПДП, ТЕМПУС).

У току својих редовних активности НПС је уочио различите проблеме у појединим областима образовно-васпитне делатности, и стога основао неколико комисија са задатком да припреме предлоге смерница и мера којима ће Савет допринети решавању уочених проблема. Теме на којима комисије Савета, по потреби допуњене представницима других релевантних институција, и даље раде су уређивање иницијалног образовања наставника, усаглашавање планова и програма огледа у средњем стручном образовању, унапређивање улоге информационо-комуникационих технологија у образовању, унапређивање наставе физичког васпитања као важног фактора у очувању здравља деце, индикатори за праћење стања у образовању и васпитању, и праћење квалитета уџбеника и другог наставног материјала.

У протеклој години интензивирана је сарадња са друга два савета, Саветом за стручно образовање и образовање одраслих (ССООО) и Националним саветом за високо образовање (НСВО). Формирање заједничких комисија омогућило је боље узајамно информисање и квалитетније и ефикасније решавање проблема који су од заједничког интереса за различите нивое образовања (средње стручно образовање, образовање одраслих, иницијално образовање наставника и васпитача, завршни испит на крају средњег образовања и васпитања,...).

Отвореност и партнерство је једна од основних карактеристика рада НПС и у претходној години. Да би се створили услови за овакав начин рада, све седнице Савета су биле отворене и унапред најављене, а по одржавању седнице дате су детаљне информације о одлукама донетим на седници на сајту НПС (www.nps.gov.rs). Редовним ажурирањем сајта обезбеђена је транспарентност рада и омогућена боља информисаност јавности о циљевима и активностима НПС.

У свом раду НПС је добио подршку Дечјег фонда Уједињених нација (УНИЦЕФ) на основу потписаног Меморандума о сарадњи, владе Швајцарске кроз ПДП пројекат помоћи образовању у Србији, Европске комисије кроз различите ИПА пројекте и активности агенције ЕТФ (European Training Foundation), аустријске владине агенције Културконтакт и Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва при Влади Републике Србије.

Један од разлога зашто није више остварено је тај што је 2012. била изборна година. Остаје горак утисак да и даље образовање није важна друштвена тема, што сигурно пресудно утиче да се недопустиво споро догађају промене у образовању. Започети реформски процеси били би знатно олакшани и убрзани уколико би се створила општа друштвена клима у којој су знање и образовање на врху листе кључних друштвених и политичких приоритета. Нажалост, то се још увек не догађа мада расте свест да се из постојеће економске кризе можемо извући само знањем.

Пред нама је још изазова и важних послова које је потребно урадити како би се извршила неопходна целовита реформа система образовања и васпитања и обезбедиле претпоставке за континуирано подизање квалитета и усклађивање нашег система образовања и васпитања са европским принципима и вредностима. У том смислу најважнији послови који предстоје су доношење акционог плана за имплементацију Стратегије развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2020. године и усклађивање законске регулативе са њом, унапређивање усвојених стандарда који су дефинисани Законом о основама система образовања и васпитања, целовита реформа курикулума и изградња квалитетног и ефикасног система усавршавања наставника. И поред усвојене Стратегије и низа добрих законских решења промене у образовању неће бити задовољавајуће уколико се донети прописи не буду доследно примењивали и уколико се не оствари добра сарадња и координација релевантних институција.

Председница НПС

САДРЖАЈ

УВОДНА РЕЧ ПРЕДСЕДНИЦЕ НАЦИОНАЛНОГ ПРОСВЕТНОГ САВЕТА.....	1
САДРЖАЈ.....	4
УВОД.....	7
АНАЛИЗА СТАЊА ПРЕДШКОЛСКОГ, ОСНОВНОГ И СРЕДЊЕГ ОПШТЕГ И УМЕТНИЧКОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА.....	8
Друштвено-економски контекст образовања и васпитања.....	8
Демографски тренд: број деце у Србији.....	8
Стопа запослености младих.....	9
Предшколско васпитање и образовање.....	10
Обухват деце предшколским васпитањем и образовањем.....	10
Квалитет система предшколских установа.....	14
Политике и иницијативе за унапређивање система предшколског васпитања и образовања.....	15
Предшколско васпитање и образовање: оцена стања и препоруке.....	16
Основно образовање и васпитање.....	17
Обухват деце основним образовањем и васпитањем.....	17
Стопа одустајања од школовања у основном образовању.....	20
Стопа завршавања основног образовања.....	20
Мрежа основних школа.....	23
Наставници у основном образовању.....	24

Учење и настава у основном образовању	24
Образовна постигнућа ученика.....	25
Основно образовање и васпитање: оцена стања и препоруке	29
Средње образовање и васпитање	30
Обухват деце средњим образовањем и васпитањем.....	30
Стопа одустајања од школовања у средњем образовању.....	33
Мрежа средњих школа.....	33
Наставници у средњем образовању.....	34
Учење и настава у средњем образовању.....	34
Средње образовање и васпитање: оцена стања и препоруке	35
Поређење референтних вредности образовања и васпитања Европске уније, региона и Србије.....	36
АКТИВНОСТИ НАЦИОНАЛНОГ ПРОСВЕТНОГ САВЕТА И ДОПРИНОС УНАПРЕЂИВАЊУ СТАЊА У СИСТЕМУ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА.....	38
Давање мишљења министарству о законским и другим актима којима се регулише образовање и васпитање.....	39
Стратегија развоја образовања у Србији до 2020. године.....	39
Закон о основном образовању и васпитању	40
Закон о средњем образовању и васпитању	40
Закон о образовању одраслих	41
Закон о изменама и допунама Закона о уџбеницима и другим наставним средствима	42
Унапређивање образовних политика у појединим областима.....	42
Уређивање иницијалног образовања наставника.....	42
Усаглашавање планова и програма огледа у средњем стручном образовању .	43
Унапређивање наставе физичког васпитања	45
Унапређивање улоге информационо-комуникационих технологија у образовању	45

Индикатори за праћење стања у образовању и васпитању	46
Праћење квалитета уџбеника и другог наставног материјала	47
Упознавање са европским вредностима, принципима и политикама у области образовања	49
Финансирање образовања	49
Кључне компетенције са фокусом на наставу природних наука	50
Инклузивно образовање и васпитање	51
Резултати завршног испита за крај основног образовања	51
Утврђивање стандарда у образовању и васпитању	52
Стандарди услова за остваривање посебних програма у области предшколског васпитања и образовања	52
Стандарди квалитета рада предшколских установа	53
Образовни стандарди за предмет Техничко и информатичко образовање за крај обавезног образовања	53
Стандарди компетенција директора	54
Основно образовање и васпитање	55
Наставни план и програм за ученике седмог и осмог разреда основног образовања и васпитања обдарене за математику	55
Наставни програм предмета Чешки језик са елементима националне културе за 2, 3, 4, 5 и 6. разред основне школе	56
Уџбеници	56
Средње опште образовање и васпитање	57
Гимназије	57
Огледи у средњем стручном образовању и васпитању	58
ЗАКЉУЧНЕ НАПОМЕНЕ	64
ПЛАН РАДА НАЦИОНАЛНОГ ПРОСВЕТНОГ САВЕТА ЗА 2013. ГОДИНУ	67

УВОД

Основна мисија Националног просветног савета Републике Србије (НПС) јесте да, у складу са својим законским надлежностима, доприноси развоју и унапређивању предшколског, основног, средњег општег и уметничког образовања и васпитања у Републици Србији.

Према члану 12. Закона о основама система образовања и васпитања (ЗОСОВ), НПС је дужан да најмање једанпут годишње Скупштини Србије поднесе извештај о свом раду и стању у области образовања и васпитања.

У овом документу на почетку је дата сажета анализа стања у образовању и васпитању у Србији данас у домену надлежности НПС. С обзиром да образовна статистика није усклађена са променама у ЗОСОВ-у и другим пратећим законима, са актуелним националним и међународним програмима и пројектима у области образовања, јер се не прате показатељи релевантни за поређење са стањем у земљама Европске уније, и да су методологије које примењују различите институције неусклађене, није лако урадити квалитетну анализу стања и предложити даље реформске кораке образовног система. Пре свега, неопходни су валидни подаци, што подразумева активирање јединственственог информационог система у просвети на који се већ дуго чека, помоћу којих ће се пратити индикатори које је НПС дефинисао почетком 2011. године¹.

У наставку извештаја НПС наведене су конкретне активности и резултати које је Савет остварио у 2012. години, а које су у даљем тексту организоване према доменима образовања и васпитања (израда стратешких докумената, утврђивање стандарда у области образовања и усаглашавање са европским вредностима и принципима, уџбеници) и нивоима образовања (предшколско, основно, средње опште и уметничко образовање и васпитање) за које је НПС законом надлежан.

---

¹ Индикатори за праћење стања у образовању и васпитању, НПС, Београд 2011.

АНАЛИЗА СТАЊА ПРЕДШКОЛСКОГ, ОСНОВНОГ И СРЕДЊЕГ ОПШТЕГ И УМЕТНИЧКОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

ДРУШТВЕНО-ЕКОНОМСКИ КОНТЕКСТ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

За сагледавање стања у општем основном и средњем образовању важно је узети у обзир и друштвено-економски контекст у којем функционише образовни систем. При томе, треба имати у виду да друштвено-економски контекст представља фактор који утиче на образовање, али исто тако да и само образовање може да допринесе стварању одређених друштвено-економских појава. За потребе овог извештаја друштвено-економски контекст је анализиран преко два индикатора: демографски тренд и стопа незапослености младих.

Демографски тренд: број деце у Србији

Број деце која могу да похађају предшколско, основно и средње образовање је у континуираном опадању. У табели 1. су приказани подаци о броју деце у узрастним групама које одговарају предшколском, основном и средњем образовању.

**Табела 1. Популација деце на узрастима који су обухваћени различитим нивоима образовања
(период: 2006-2010)**

Ниво образовања	2006	2007	2008	2009	2010
0-6 година (предшколско васпитање)	525,625	518,114	509,896	503,777	499,628
7-14 година (основно образовање)	632,670	624,644	618,006	611,228	602,632
15-18 година (средње образовање)	365,314	357,066	348,302	342,160	338,429

Извор података: Републички завод за статистику - процене становништва, по старости и полу

Подаци указују на видљив и континуирани тренд опадања броја деце у све три узрасне групе. У просеку сваке године у свакој појединој узрасној групи има око 1-2% мање деце или у апсолутним бројкама око 4-8 хиљада деце. На пример, у периоду 2006-2010. године у Србији је број деце у основношколском узрасту опадао у просеку за 7,500 деце. Имајући у виду да у основним школама у Србији у просеку има око 500 ученика то значи да тренд опадања броја деце у основном образовању одговара броју ученика који похађају 15 основних школа просечне величине. Ови подаци указују да мрежа основних и средњих школа треба да буде флексибилна како би могла да се прилагођава овом деморафском тренду.

Стопа запослености младих

Стопа запослености младих указује, с једне стране, на капацитет економије и тржишта рада да створе довољно радних места и шанси за запослење младих који су завршили образовање и стекли одређену квалификацију. С друге стране, стопа запослености младих одражава и способност образовног система да омогући младима да развију знања и компетенције који ће им омогућити запошљивост.

У укупној популацији радно активног становништва старијег од 15 година стопа запослености у 2011. години била је око 77%, док је међу младима 20-34 година старости била значајно нижа и износила је око 64% (табела 2).

Табела 2. Стопа незапослености међу младима 20-34 године старости

	2008	2009	2010	2011	2012
20-24 година	67.0%	60.3%	54.9%	51.2%	51.6%
25-29 година	77.0%	74.6%	67.4%	64.4%	64.7%
30-34 година	85.3%	82.8%	77.6%	73.0%	72.1%
20-34 година	77.9%	74.6%	68.5%	64.4%	64.4%
Укупна популација (старији од 15 година)	86.4%	83.9%	80.8%	77.0%	75.4%

Извор података: Републички завод за статистику - становништво старо 15 и више година, према старости и активности

Поређење стопе запослености међу младима који су радно активни показује да је она значајно нижа код најмлађе групе старости 20-24 година који су недавно завршили своје

образовање и стекли квалификације. Међу младима старости 20-24 година стопа запослености је око 50% што значи да је тек свака друга особа у овој узрастној групи запослена.

Када се прати тренд у погледу стопе запослености од 2008. године, када је започела економска криза, до 2011. године може се констатовати да је стопа запослености опадала у целокупној популацији за око 3 процентна поена годишње. Међутим, међу младима опадање стопе запослености је било нешто веће и износило је 4-5 процентних поена годишње. Ови подаци указују да економска криза у већој мери погађа младе који су тек завршили своје образовање, односно да млади нису довољно припремљени током претходног образовања да се изборе са изазовима које пред њих ставља економска криза.

Наведени подаци показују да економија и тржиште рада стварају мање шанси за запослење за младе који су тек завршили своје образовање, али ови подаци указују, такође, и на то да образовни систем недовољно припрема младе за тржиште рада.

ПРЕДШКОЛСКО ВАСПИТАЊЕ И ОБРАЗОВАЊЕ

У овом делу извештаја анализира се стање система предшколског васпитања и образовања. Прво ће бити анализиран обухват деце предшколским васпитањем и образовањем (ПВО), затим квалитет система ПВО после чега ће бити анализирани постојеће политике и иницијативе за унапређивање ПВО. На крају биће оцењено постојеће стање и формулисани препоруке о приоритетним правцима за даљи развој система ПВО.

Обухват деце предшколским васпитањем и образовањем

У 2011. години у васпитно-образовним предшколским установама било је уписано укупно око 185,000 деце на узрасту од пола године до поласка у први разред основног образовања и васпитања. Поређење са претходном 2010. годином и 2005. годином показује да постоји стални пораст у погледу броја деце која похађају предшколске установе, што указује на позитиван тренд повећања броја деце која су укључена у васпитно-образовне предшколске програме, који имају значајне позитивне ефекте на рани развој и учење деце (табела 3).

Ипак, подаци о обухвату деце предшколским васпитањем и образовањем (ПВО) показују да је највећи обухват деце релативно низак (табела 4). Највећи обухват је у случају обавезног

предшколског припремног програма који треба да припреми сву децу за полазак у основну школу.

Табела 3. Број деце у предшколским установама по полу

Година	Дечаци	Девојчице	Укупно
2005	86,154	81,287	167,441
2010	92,502	87,363	179,865
2011	95,346	89,554	184,900

Извор података: Републички завод за статистику - Број деце у васпитно-образовним установама предшколског образовања, по полу

У 2011. години највећи број деце узраста између шест и по и седам и по година био је обухваћен овим програмом припреме за полазак у основну школу – око 93%. Ипак, имајући у виду да је овај програм обавезан и да му је основна функција да припреми децу за полазак у основну школу, не треба занемарити чињеницу да око 7% деце у Србији није укључено у овај програм. Обухват деце узраста од три године до поласка у основну школу програмима ПВО који нису обавезни је у 2011. години био око 40%, док је обухват деце млађе од 3 године био око 14%. Обухват у Србији је значајно нижи у односу на просечни обухват у ЕУ земљама где је за децу узраста од 3 године до поласка у школу око 85%, а за децу до 3 године старости 35%.

Табела 4. Обухват деце предшколским васпитањем и образовањем

Обухват деце ПВО	2009	2010	2011
Обухват предшколским васпитањем и образовањем деце узраста 0 до 3 године	12.8%	13.3%	14.4%
Обухват предшколским васпитањем и образовањем деце узраста од 3 године до поласка у обавезно образовање	39.4%	39.0%	41.8%
Обухват деце обавезним предшколским васпитањем и образовањем	87.8%	87.5%	93.2%

Извор података: Републички завод за статистику - Број деце у васпитно-образовним установама предшколског образовања, по полу

Обухват деце програмима ПВО у великој мери зависи од социо-економског статуса деце. Према подацима УНИЦЕФ-а и МІСS 2010 студији око 25% деца из најсиромашнијих породица похађа ове програме, док је то случај са 75% деце из најбоље стојећих породица. Иста студија показује и да је укљученост деце из ромских заједница на веома ниском нивоу од свега 8%. Ови подаци указују да су управо деца која имају највећу потребу за учешћем у квалитетним програмима ПВО најмање укључена у ове програме. Током претходних година приметан је одређени пораст у погледу обухвата, али је тај пораст обухвата мали и није довољан да би се у скорије време значајније повећао обухват деце предшколског узраста програмима васпитања и образовања.

Када се анализира обухват у различитим окрузима Србије види се да постоје значајне разлике у погледу доступности предшколских програма за децу која живе у различитим окрузима (табела 5).

Анализом обухвата деце млађе од 3 године предшколским васпитањем и образовањем уочава се да је о у Београдском, Јужнобачком и Моравичком обухват нешто већи од 20%, што је нешто више у односу на републички просек (14.4%²), док је у значајном броју округа обухват нижи, с тим што је у Западнoбачком, Јабланичком, Јужнобанатском, Мачванском, Подунавском, Пчињском, Рашком, Топличком и Централнобачком чак нижи од 10%. Полна структура показује да је обухват дечака и девојчица млађих од 3 године сличан³ у скоро свим окрузима, што указује на једнаку доступност предшколског васпитања и образовања без обзира на пол детета.

Обухват деце старости од 3 године до поласка у основну школу је око 42% на републичком нивоу. У четири округа обухват је виши од 50% (Јужнобачки, Београдски, Севернобанатски и Севернобачки округ), док је, с друге стране, обухват деце овог узраста нижи од 30% у седам округа (Браничевски, Јабланички, Мачвански, Подунавски, Пчињски, Рашки и Топлички). У половини округа полна структура показује да је обухват дечака и девојчица сличан, али у другој половини округа постоје одређене разлике – у Браничевском, Јабланичком, Јужнобанатском, Мачванском, Пиротском, Подунавском, Севернобачком и Централнобанатском обухват дечака је нешто виши него обухват девојчица, док је у Борском, Западнoбачком, Колубарском и Сремском обухват девојчица нешто виши.

---

² За све мере обухвата, обухват који се је за 1 процентни поен виши или нижи од републичког је оцењен као једнак обухват на нивоу републике.

³ Родни индек је третиран као уравнотежен уколико се налази у опсегу 0.95-1.05.

Табела 5. Обухват деце предшколским васпитањем и образовањем по окрузима (2011. година)

Округ	Обухват деце млађе од 3 године		Обухват деце од 3 године старости до поласка у основну школу		Обухват обавезним предшколским припремним програмом	
	Обухват	Полни индекс (М/Ж)	Обухват	Полни индекс (М/Ж)	Обухват	Полни индекс (М/Ж)
Београд	20.6% ▲	1.01 (=)	57.2% ▲	1.01 (=)	94.4% ▲	1.01 (=)
Борски	10.3% ▼	0.95 (=)	35.4% ▼	0.89 (Ж)	73.9% ▼	1.09 (М)
Браничевски	10.5% ▼	0.94 (Ж)	27.2% ▼	1.17 (М)	77.9% ▼	1.03 (=)
Зајечарски	12.7% ▼	1.01 (=)	37.2% ▼	1.04 (=)	89.7% ▼	0.89 (Ж)
Западнобачки	8.7% ▼	0.97 (=)	42.4% =	0.87 (Ж)	96.8% ▲	0.96 (=)
Златиборски	11.5% ▼	0.95 (=)	34.5% ▼	1.04 (=)	92.2 =	0.96 (=)
Јабланички	7.1% ▼	1.04 (=)	20.8% ▼	1.33 (М)	88.6% ▼	1.12 (М)
Јужнобанатски	9.1% ▼	1.07 (М)	32.4% ▼	1.06 (М)	97.8% ▲	1.11 (М)
Јужнобачки	21.2% ▲	0.98 (=)	63.0% ▲	1.05 (=)	98.9% ▲	0.90 (Ж)
Колубарски	13.6% =	0.95 (=)	37.6% ▼	0.89 (Ж)	97.6% ▲	0.87 (Ж)
Мачвански	7.9% ▼	0.99 (=)	24.1% ▼	1.06 (М)	92.8 =	1.07 (М)
Моравички	21.0% ▲	1.02 (=)	49.1% ▲	0.96 (=)	96.2% ▲	0.98 (=)
Нишки	10.6% ▼	1.04 (=)	36.5% ▼	0.97 (=)	93.9 =	1.02 (=)
Пиротски	11.3% ▼	1.02 (=)	37.0% ▼	1.06 (М)	93.8 =	0.93 (Ж)
Подунавски	9.5% ▼	1.08 (М)	27.9% ▼	1.09 (М)	94.8% ▲	1.13 (М)
Поморавски	12.6% ▼	1.02 (=)	35.1% ▼	1.01 (=)	89.6% ▼	0.93 (Ж)
Пчињски	6.9% ▼	1.02 (=)	17.6% ▼	1.01 (=)	74.5% ▼	0.84 (Ж)
Расински	11.4% ▼	0.98 (=)	38.8% ▼	1.01 (=)	93.9 =	1.03 (=)
Рашки	9.2% ▼	0.98 (=)	20.5% ▼	1.05 (=)	88.6% ▼	0.97 (=)
Севернобанатски	10.2% ▼	0.98 (=)	56.5% ▲	1.03 (=)	92.5 =	1.05 (=)
Севернобачки	13.4% =	1.01 (=)	51.8% ▲	1.26 (М)	99.2% ▲	1.03 (=)
Сремски	14.9% =	1.04 (=)	44.7% ▲	0.79 (Ж)	99.8% ▲	1.06 (М)
Топлички	6.8% ▼	1.00 (=)	19.8% ▼	1.03 (=)	89.5% ▼	1.01 (=)
Централнобанатски	7.5% ▼	0.88 (Ж)	41.3% =	1.11 (М)	98.4% ▲	0.74 (Ж)
Шумадијски	11.9% ▼	1.03 (=)	34.0% ▼	1.03 (=)	98.4% ▲	1.07 (М)

Извор података: Републички завод за статистику - Број деце у васпитно-образовним установама предшколског образовања, по полу. Знак ▼ означава да је у датом округу обухват нижи у односу на републички нив, знак ▲ означава да је обухват виши, а знак = означава да је ситуација слична као на републичком нивоу. У колонама за полни индекс (М) значи да су дечаки у већој мери укључени, (Ж) значи да су девојчице више укључене, а знак (=) да нема разлике између дечака и девојчица у погледу укључености у програме предшколског васпитања и образовања.

Разлике у обухвату обавезним предшколским припремним програмом су, такође, изражене упркос чињеници да се ради о облику предшколског васпитања и образовања који је обавезан за сву децу. У значајном броју округа (Сремски, Севернобачки, Централнобанатски, Шумадијски и Јужнобачки) обухват је скоро потпун (више од 98%), али постоје и три округа у којима је обухват између 70% и 80% (Борски, Браничевски и Пчињски) и пет округа у којима је обухват између 80% и 90% (Зајечарски, Јабланички, Поморавски, Рашки и Топлички). Полна структура показује да у 14 од 25 округа постоји разлика у обухвату дечака и девојчица при чему у половини случајева обухват дечака је виши, док је у другој половини ових округа обухват девојчица нешто виши.

Када се анализирају подаци на нивоу округа за три узрасне групе деце у предшколском узрасту, долази се до закључка да се шансе деце, која живе у различитим окрузима у Србији, да похађају неки од програма предшколског васпитања и образовања значајано разликују. Деца која живе у Јужнобачком, Београдском и Моравичком округу имају значајно веће шансе да похађају неки од предшколских програма у односу на децу која живе у Пчињском, Браничевском, Топличком и Јабланичком округу.

Анализом обухвата деце предшколским васпитањем и образовањем на нивоу појединих општина могу се, такође, уочити значајне разлике између општина. Обухват деце узраста од 3 године до поласка у основну школу је виши од 70% у општинама Савски венац (Београд), Врачар (Београд), Стари град (Београд), Нови Сад, Нови Београд (Београд), Сремски Карловци и Ада, док је у општинама Сјеница, Бујановац, Житорађа, Велика Плана, Прешево, Тутин и Кучево нижи од 10%. Обухват деце обавезним предшколским припремним програмом је у великом броју општина потпун или скоро потпун што није необично пошто се ради о обавезном програму. Међутим, у низу општина као што су Љубовија, Кучево, Црвени крст (Ниш), Босилеград, Жабари, Палилула (Ниш), Бујановац, Голубац, Трговиште, Прешево, Неготин и Кладово обухват је нижи од 70%. Ове регионалне разлике треба да буду предмет додатних истраживања како би се утврдили разлози који доводе до њих.

Квалитет система предшколских установа

Према подацима Републичког завода за статистику (РЗС 2011, DevInfo) 2011. године мрежу ПВО је чинило 2.427 објеката са 9.264 васпитне групе. Када се упореде подаци о броју објеката у претходним годинама уочава се да је за 6 година број објеката повећан за око 30% (MDG извештај, 2009 и РЗС 2011, DevInfo). Ипак, иако је повећан постојећи капацитет он још увек не задовољава потребе деце и породица, нити може да обезбеди обухват који постоји у другим земљама ЕУ. Поред тога што су недовољни, постојећи

капацитети нису ни равномерно географски распоређени. Објекти у којима се одвија предшколско васпитање и образовање двоструко су мање доступни деци и родитељима у руралним срединама (у урбаним средина удаљеност објеката је у просеку 1,1км, док је у руралним срединама просечна удаљеност 2,2км). У предшколским установама је у 2011. години било запослено 16.184 васпитача (РЗС 2011, DevInfo), али ће потреба за ширењем капацитета ПВО створити и потребу за повећањем броја васпитача.

Као програмска оријентација за рад са децом узраста од 3 до 5,5 година постоји званичан програм (Основе програма васпитно образовног рада са децом узраста 3 до 7 година) у коме доминирају два педагошка правца (Модел А, који промовише отворени приступ васпитању и образовању и Модел Б, који промовише сколаризован приступ), а од скора, захваљујући новом Закону о предшколском васпитању и образовању, постоји могућност да се развијају специфични, диверсификовани програми како би се обогатила понуда предшколских програма и како би се установа прилагодила потребама породица и деце и локалне заједнице.

Политике и иницијативе за унапређивање система предшколског васпитања и образовања

Закон о основама система образовања и васпитања (2009) и Закон о предшколском васпитању и образовању (2010), са пратећим подзаконским актима су унели значајне промене у функционисању система ПВО у Србији: предшколске установе (ПУ) се обавезују на праведнији обухват деце (при упису даје се приоритет деци из осетљивих група); предвиђа се обавезно похађање припремног предшколског програма у трајању од 9 месеци за сву децу у години пред полазак у школу; омогућава отварање посебних и специјализованих краткотрајних програма за децу која нису обухваћена системом; нормира однос деца-васпитача; обавезује ПУ на примену квалитетних програма, заснованих на савременој теорији и пракси, Конвенцији УН о правима деце, као и на праћење квалитета уз партиципацију родитеља и деце; омогућава да оснивач предшколске установе уз Републику и јединицу локалне самоуправе буде и друго правно и физичко лице (тј. уз државни могу да учествују и привредни и цивилни сектор).

Поред тога, уочава се повећани интерес државних структура за развој система ПВО: спроведене су многе студије о обухвату деце и њиховом напуштању обавезног образовања, међу којима треба одабрати оне које су релевантне за даље планирање развоја ПВО у Србији; покренуто је неколико важних развојних пројеката као што су: Унапређење предшколског васпитања и образовања у Србији-IMPRESS/IPA фондови ЕУ, пројекат Вртићи без граница, који у 10 градова реализују UNICEF и Центар за интерактивну

педагогију (ЦИП), Иницијатива "И родитељи се питају", пројекат "Карика која недостаје – развијање механизма за подршку успешној транзицији деце са посебним потребама кроз образовне нивое у редовном образовању у Србији".

Предшколско васпитање и образовање: оцена стања и препоруке

Укупно гледано, може се рећи да је последњих година постављена добра системска основа за унапређивање како обухвата, тако и квалитета ПВО. Закон о основама система образовања и васпитања (ЗОСОВ) и Закон о предшколском васпитању и образовању, као и део пратећих подзаконских аката, створили су системско окружење које обезбеђује неопходну правну основу за праведнијим обухватом и унапређивањем квалитета програма ПВО, спроведене су истраживачке студије које додатно осветљавају кључне проблеме у обезбеђивању једнаке доступности квалитетног ПВО свој деци и реализовани су велики пројекти који треба да доведу до унапређења стања у ПВО.

Међутим, ефекти тих промена још нису видљиви – обухват је и даље веома низак посебно за децу која живе у неповољним социјалним, економским и културним условима, капацитети се споро шире посебно тамо где су највише потребни (нпр. у слабије развијеним деловима Србије), а програми који се нуде у ПУ још увек нису довољно диверсификовани. Иако постојећа законска регулатива приликом уписа у ПУ даје предност деци из осетљивих група, њихова примена се суочава са две главне препреке: (а) нису развијени сви подзаконски акти који омогућавају потпуну примену закона, (б) нова законска решења нису у потпуности примењена од стране локалних самоуправа и ПУ (нпр. предшколске установе су више заинтересоване да примају децу запослених родитеља јер се тако обезбеђују већа финансијска средства за установу), и (в) свест о значају који имају квалитетни предшколски програми за развој деце и њихових потенцијала није довољно развијена посебно код родитеља који живе у неповољним околностима због чега нису довољно заинтересовани да укључе децу у ПУ.

У наредном периоду приоритети треба да буду три циља.

Прво, треба обезбедити интензивнији развој капацитета за пружање услуга ПВО и то посебно у слабије развијеним регионима. Ширење капацитета може да се оствари кроз јавна улагања и боље коришћење слободних капацитета у другим јавним образовним и културним установама, али имајући у виду постојећу економску кризу ослањање искључиво на финансијске ресурсе из јавних извора неће бити довољно. Из тог разлога, треба размотрити могућности које би јавно-приватно партнерство могло да обезбедити, као и развој механизма који би подстакли оне приватне установе које сада неформално пружају услоге из домена предшколског васпитања и образовања да се интегришу у систем ПВО.

Други циљ који треба да буде у фокусу у наредном периоду јесте проширење доступности постојећих капацитета ПВО за децу која живе у неповољним условима, који су у постојећим условима слабије укључени, и чије су потребе за квалитетним програмима ПВО велике. Да би се остварио напредак у тој области потребно је обезбедити доследну примену постојећих законских решења. Пошто се њихова примена већ суочава са различитим препрекама то указује на потребу да се појача надгледање њихове примене, али и да се њихова примена додатно оснажи развојем одговарајућих финансијских инструмената и подстицаја. Поред ових мера потребно је радити и на подизању свести међу родитеља, посебно онима који живе у неповољним условима, о значају који квалитетни програми ПВО имају за развој њихове деце. На тај начин би се повећала њихова мотивација да укључе своју децу у програме предшколског образовања. Коначно, развој квалитетних мобилних програма ПВО и одрживог модела њиховог функционисања на локалном нивоу би, такође, могли да допринесу да се омогући прилика за укључивање и оне деце која живе у удаљеним и сиромашним крајевима Србије.

Трећи циљ би био подизање квалитета ПВО. У том контексту треба развити механизме осигурања квалитета предшколских установа који ће бити базиран на стандардима који су усвојени 2012. године. Поред тога, треба радити на ширењу постојећих програма ПВО како би се обезбедило да програми ПВО који се примењују буду диверзификовани и у већој мери усклађени са потребама деце, породица и локалним контекстом. Коначно, потребно је да се повећају капацитети МПНТР за праћење квалитета ових програма.

ОСНОВНО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

Обухват деце основним образовањем и васпитањем

Обухват деце узраста 7-14 година старости основним образовањем је веома висок – према подацима Републичког завода за статистику у 2010. години је био 96%, а у 2011. години 95%. Ипак, имајући у виду да је основно образовање према Уставу Републике Србије обавезни ниво образовања, чињеница да 4-5% деце (око 3,000 деце по генерацији или 25,000 од све деце која се налазе у узрастима који би требало да похађају основно образовање и васпитање) није обухваћен обавезним образовањем не би требало да буде занемарена.

Иако је обухват на републичком нивоу скоро потпун, анализа по окрузима указује на значајне разлике које постоје између различитих округа (табела 6.).

Табела 6. Обухват деце основним образовањем по окрузима

Округ	2010		2011	
	Обухват	Полни индекс (М/Ж)	Обухват	Полни индекс (М/Ж)
Београдски	98.3% ▲	0.99 (=)	97.3% ▲	1.00 (=)
Борски	87.4% ▼	0.98 (=)	85.7% ▼	1.00 (=)
Браничевски	86.3% ▼	1.01 (=)	84.2% ▼	1.01 (=)
Зајечарски	93.1% ▼	1.01 (=)	92.8% ▼	1.02 (=)
Западнобачки	95.6% =	1.01 (=)	95.7% =	1.01 (=)
Златиборски	94.6% ▼	1.01 (=)	93.6% ▼	1.02 (=)
Јабланички	93.2% ▼	0.99 (=)	93.1% ▼	1.00 (=)
Јужнобанатски	94.7% ▼	0.99 (=)	94.1% ▼	1.00 (=)
Јужнобачки	101.4% ▲	1.00 (=)	100.5% ▲	1.00 (=)
Колубарски	92.7% ▼	1.02 (=)	92.6% ▼	1.02 (=)
Мачвански	92.9% ▼	1.01 (=)	94.7% =	1.01 (=)
Моравички	99.8% ▲	1.02 (=)	98.7% ▲	1.01 (=)
Нишавски	101.2% ▲	1.01 (=)	100.9% ▲	1.01 (=)
Пиротски	95.4% =	1.02 (=)	95.5% =	1.00 (=)
Подунавски	99.0% ▲	1.01 (=)	97.6% ▲	1.00 (=)
Поморавски	95.9% =	1.04 (=)	92.9% ▼	1.04 (=)
Пчињски	86.4% ▼	0.98 (=)	82.1% ▼	0.99 (=)
Расински	97.2% ▲	1.07 (М)	96.3% ▲	1.02 (=)
Рашки	100.7% ▲	1.01 (=)	99.5% ▲	1.03 (=)
Севернобанатски	94.1% ▼	1.02 (=)	94.9% =	1.02 (=)
Севернобачки	97.0% =	0.99 (=)	96.3% ▲	1.00 (=)
Средњобанатски	96.6% =	1.02 (=)	96.8% ▲	1.01 (=)
Сремски	86.2% ▼	1.01 (=)	87.0% ▼	1.00 (=)
Топлички	95.5% =	1.01 (=)	95.3% =	1.00 (=)
Шумадијски	94.7% ▼	0.99 (=)	100.9% ▲	0.99 (=)

Извор података: Републички завод за статистику – Обухват деце основним образовањем. Знак ▼ означава да је у датом округу обухват нижи у односу на републички нив, знак ▲ означава да је обухват виши, а знак = означава да је ситуација слична као на републичком нивоу. У колонама за полни индекс (М) значи да су дечаки у већој мери укључени, (Ж) значи да су девојчице више укључене, а знак (=) да нема разлике између дечака и девојчица у погледу укључености у програме предшколског васпитања и образовања.

У неким окрузима (Јужнобачки, Нишавски, Шумадијски, Рашки и Моравички) обухват је виши и од 98% те се може третирати као потпун или скоро потпун обухват⁴. Ипак, постоје и окрузи у Србији у којима је обухват мањи и од 90% (Борски, Браничевски, Пчињски и Сремски). При томе, треба уочити да је обухват деце обавезним основним образовањем у Пчињском округу свега 82%. Полна структура показује да је обухват дечака и девојчица основним образовањем прилично уједначен у свим окрузима, што показује да је основно образовање једнако доступно и дечама и девојчицама у различитим окрузима Србије.

Када се анализирају подаци о обухвату на нивоу појединачних општина уочава се да постоји 16 општина у којима је обухват мањи чак и од 70% (Гацин Хан, Жагубица, Жабари, Кучево, Владимирци, Кладово, Петровац на Млави, Пећинци, Мало Црниће, Стара Пазова, Велико Градиште, Голубац, Бујановац, Прешево, Медвеђа и Црна Трава) и још 30 општина у којима је обухват између 70% и 80% (Варварин, Сјеница, Богатић, Уб, Ћићевац, Прибој, Мерошина, Пријеполје, Београд – Земун, Босилеград, Осечина, Топола, Љубовија, Ражањ, Свилајнац, Тутин, Житорађа, Ковин, Бољевац, Брус, Ниш – Палилула, Бела Црква, Ћуприја, Београд – Палилула, Мајданпек, Трговиште, Инђија, Мионица, Деспотовац и Неготин). Постоји, дакле, потреба да се додатно расветле узроци ниског обухвата у овим општинама.

Обухват основним образовањем је релативно низак и када су у питања деца из осетљивих група. Према МІСС 2010 подацима, око 84% деце из најсиромашнијих породица и 88% деца школског узраста из ромских заједница похађају основне школе (било ког типа). Обухват деце из ромских заједница је повећан у односу на 2005. годину када је износио око 74%, али треба имати у виду да још увек 12% деце из ромских заједница не похађа обавезни вид образовања. Поред тога, деца из ромских заједница су и даље несразмерно више укључена у "специјалне школе" и школе за образовање одраслих где не добијају онај квалитет образовања који би одговарао њиховим образовним и развојним потребама. Када је у питању обухват деце са сметњама у развоју и инвалидитетом редовним образовањем још увек не постоје подаци на основу којих би он могао да се процени. Може се претпоставити да је, услед нагласка који је стављен на инклузивно образовање, повећан обухват деце која захтевају додатну подршку и различите врсте прилагођавања школе, наставе и учења.

Може се закључити да је обухват основним образовањем висок на републичком нивоу, али да постоје окрузи и општине у којима је обухват значајно нижи у односу на републички ниво. Овај налаз указује да, иако је обухват, на нивоу целе популације висок то не треба да

---

⁴ У појединим случајевима обухват прелази 100% што је последица чињенице да се обухват рачуна као однос броја ученика који су уписани и процењеног броја деце на одговарајућим узрастима. У неким узрастима има више ученика него што је процењени број деце што може бити последица различитих фактора (нпр. миграција).

буде разлог да се занемари (а) да и даље постоји 4-5% деце која нису обухваћена обавезним основним образовањем, (б) да постоје окрузи и општине у којима постоје значајне баријере када је у питању похађање основног обавезног основног и (в) обухват деце из осетљивих група је и даље значајно нижи у односу на укупан обухват што указује да инклузивност основног образовања треба да буде унапређена.

Стопа одустајања од школовања у основном образовању

Према подацима Републичког завода за статистику (Статистички годишњак Републике Србије - образовање, 2012.) у 2011. години стопа одустајања од школовања у основном образовању на нивоу републике Србије је била нижа од 1% што указује да веома мали број ученика одустаје од школовања на нивоу основног образовања. Ипак, када се подаци анализирају на нивоу општина може се уочити да постоје општине у којима је стопа одустајања у 2011. години била веома висока и прелазила чак 20% (Неготин, Бољевац, Сокобања и Кладово).

Не постоје званични и поуздани подаци о стопи одустајања у основном образовању за децу из осетљивих група (ученици из ромске заједнице, деца која живе у удаљеним руралним насељима итд.), али се може претпоставити да је стопа одустајања значајна и да би требало да буде предмет праћења и специфичних програма и интервенција посебно имајући у виду да је основно образовање обавезно.

Стопа завршавања основног образовања

Према подацима Републичког завода за статистику (Стопа завршавања основне школе) у 2011. години на републичком нивоу стопа завршавања основног образовања се налази на високом нивоу од 96.6%, док је годину дана раније била на нивоу 96.3%.

Ипак, као и у погледу неких других индикатора и у овом случају постоје значајне разлике у различитим окрузима у Србији. У табели 7. приказане су стопе завршавања основног образовања у различитим окрузима у Србији. Као што се може видети, у великом броју округа сви или скоро сви уписани ученици завршавају основно образовање (Златиборски, Јужнобачки, Моравички, Нишавски, Подунавски, Поморавски, Расински, Рашки и Шумадијски), али, с друге стране, постоје и окрузи где је тај проценат нижи од 90% (Браничевски, Борски, Пчињски, Севернобанатски, Средњебанатски и Сремски). У овим окрузима, дакле, постоји потреба за додатним интервенцијама које ће обезбедити да стопа завршавања основног образовања у овим окрузима буде на нивоу који је сада у већини округа у Србији. Да би ове интервенције могле да буду планиране потребно је спровести

додатна истраживања којима би се утврдили најважнији фактори који стоје у основи нижих стопа завршавања основног образовања у овим окрузима.

Табела 7. Стопа завршавања основног образовања по окрузима

Округ	2010		2011	
	Обухват	Полни индекс (М/Ж)	Обухват	Полни индекс (М/Ж)
Београдски	98.2% ▲	1.01 (=)	98.0% ▲	1.01 (=)
Борски	92.5% ▼	0.91 (Ж)	85.1% ▼	1.02 (=)
Браничевски	88.0% ▼	1.01 (=)	87.5% ▼	0.98 (=)
Зајечарски	99.0% ▲	0.97 (=)	91.7% ▼	0.96 (=)
Западнобачки	98.0% ▲	0.99 (=)	96.3% =	0.95 (=)
Златиборски	99.5% ▲	1.00 (=)	101.2% ▲	1.02 (=)
Јабланички	94.1% ▼	1.01 (=)	93.1% ▼	0.98 (=)
Јужнобанатски	89.6% ▼	0.97 (=)	93.0% ▼	1.01 (=)
Јужнобачки	96.9% =	0.98 (=)	98.6% ▲	0.97 (=)
Колубарски	92.8% ▼	1.03 (=)	94.8% ▼	1.02 (=)
Мачвански	95.9% =	1.01 (=)	94.4% ▼	1.02 (=)
Моравички	101.6% ▲	1.07 (М)	101.3% ▲	0.98 (=)
Нишавски	102.4% ▲	1.00 (=)	104.8% ▲	1.00 (=)
Пиротски	94.5% ▼	0.91 (Ж)	97.2% =	1.01 (=)
Подунавски	98.6% ▲	0.99 (=)	98.7% ▲	1.00 (=)
Поморавски	100.2% ▲	0.96 (=)	98.9% ▲	1.02 (=)
Пчињски	86.0% ▼	0.97 (=)	86.7% ▼	0.97 (=)
Расински	98.6% ▲	1.02 (=)	100.3% ▲	1.00 (=)
Рашки	101.4% ▲	1.01 (=)	104.2% ▲	0.99 (=)
Севернобанатски	88.4% ▼	0.95 (=)	88.8% ▼	0.94 (Ж)
Севернобачки	91.0% ▼	0.93 (Ж)	96.9% =	0.94 (Ж)
Средњобанатски	92.4% ▼	1.02 (=)	89.1% ▼	0.95 (=)
Сремски	88.7% ▼	0.99 (=)	87.7% ▼	0.97 (=)
Топлички	96.5% =	1.03 (=)	95.3% ▼	0.92 (Ж)
Шумадијски	106.8% ▲	1.02 (=)	106.6% ▲	0.99 (=)

Извор података: Републички завод за статистику – Стопа завршавања основне школе. Знак ▼ означава да је у датом округу обухват нижи у односу на републички нив, знак ▲ означава да је обухват виши, а знак = означава да је ситуација слична као на републичком нивоу. У колонама за полни индекс (М) значи да су дечаци у већој мери укључени, (Ж) значи да су девојчице више укључене, а знак (=) да нема разлике између дечака и девојчица у погледу укључености у програме предшколског васпитања и образовања.

Анализа по појединим општинама показује да у око 60 општина сви или скоро сви ученици завршавају основно образовање. Ипак, у 55 општина стопа завршавања је нижа од 90%. У три општине стопа завршавања је нижа од 70% (Мерошина, Медвеђа и Црна Трава), у 15 општина се креће између 70% и 80% (Беочин, Сента, Кучево, Мало Црниће, Голубац, Ковин, Нова Црња, Гацин Хан, Пећинци, Велико Градиште, Бојник, Стара Пазова, Бујановац, Владимирци и Неготин), док се у још 37 општина креће између 80% и 90% (Владичин Хан, Љубовија, Косјерић, Мајданпек, Лозница - град, Сечањ, Бела Црква, Бач, Ада, Опово, Београд - Земун, Београд - Сопот, Житиште, Ковачица, Бачки Петровац, Варварин, Кладово, Београд - Палилула, Београд - Гроцка, Мали Иђош, Љиг, Чока, Бела Паланка, Жабал, Лебане, Жагубица, Мионица, Блаце, Београд - Сурчин, Нови Бечеј, Бољевац, Тител, Прешево, Уб, Костолац и Петровац на Млави). Ови подаци указују да су ученици из ових општина под већим ризиком да не заврше основно образовање и да прерано одустану од школовања.

Стопа завршавања основне школе је значајно нижа у популацији ученика из ромских заједница где се, према МICS 2010 подацима, креће око 62%. Овај податак указује да се значајан број ученика из ове осетљиве групе суочава са бројним препрекама које доводе до прекидања школовања.

Узимајући у обзир све податке о стопи завршавања основног образовања може се закључити да је стопа завршавања веома висока на републичком нивоу, али да не треба занемарити две чињенице. Прво, да око 4% ученика не успева да заврши основно образовање и да то треба да буде предмет посебне пажње како би се и овој деци обезбедио онај ниво подршке током основног образовања који је потребан да би и они завршили ниво образовања који је обавезан у Србији. Друго, постоје окрузи и општине у којима је стопа завршавања значајно нижа него на републичком нивоу што указује на потребу да се развију додатне мере које би обезбедиле да стопа завршавања у овим окрузима и општинама достигне ниво који постоји на републичком плану. Ради се о општинама и окрузима који спадају у слабије развијене и који највероватније немају довољно ресурса и капацитета (ни финансијских, ни техничких) да имплементирају решења која су предвиђена постојећим законима. Тако на пример, ЗОСОВ предвиђа да трошкове транспорта до школе треба да покрива општина за сву децу којој је потребна додатна подршка. Ипак, судећи према горњим подацима, имплементација ових мера на нивоу појединих општина није у складу са регулативом јер се ради већином о сиромашним општинама.

Потребна су додатна истраживања да би се утврдили фактори и механизми који стоје у основи ових проблема.

Мрежа основних школа

Према подацима РЗС за 2011. годину (DevInfo) основно образовање се реализује у око 3.500 школских објеката. Ову мрежу основних школа у Србији чини 1.141 матична основна школа (налазе се углавном у већим насељима) и 2.328 подручних одељења/школа (у мањим местима) где свега 12% ученика похађа наставу. Постоји широка сагласност различитих актера да постојећа мрежа основних школа није усклађена са значајним демографским променама које су се десиле током последњих неколико деценија. Током последњих десет година број основних школа је смањен за свега око 120 школских објеката, док је број ученика смањен за око 120.000. Полазећи од чињенице да један школски објекат у просеку похађа око 200 ученика то значи да је у протеклих десет година број школских објеката требало да буде смањен за око 600.

Због неприлагођене мреже у великом броју основних школа настава се одвија у две смене (у мањем броју и у три смене), док у руралним срединама постоји велики број подручних одељења са свега неколико ученика. Мада се већ дуже време говори о оптимизацији мреже основних школа и упркос чињеници да је Влада усвојила *Критеријуме за мрежу основних школа и ПУ* мало шта је заиста учињено највероватније зато што оптимизација мреже захтева добро планирање, координацију различитих нивоа власти и зато што је праћено отпорима оних који су незадовољни таквим мерама. У том смислу треба се ослонити на добре примере других европских земаља које су смањиле мрежу основних школа, али су на другој страни значајно инвестирале у изградњу нових, квалитетнијих објеката у централнијим руралним насељима уз обезбеђивање превоза за децу из удаљених насеља.

Недовољно улагање у развој мреже образовних установа, њихову опремљеност и професионални развој наставника, резултирало је општим падом квалитета у основним школама (према СРОС 2020+, 2012). То се пре свега односи на услове у којима се васпитно образовни процес одвија, од физичких услова (основна инфраструктура - хигијена, грејање, осветљеност и величина учионица и кабинета, недостатак сала за физичко васпитање) до дидактичких (опремљеност кабинета и библиотека, дидактичка средства, асистивна образовна средства, инструктивни материјали), на начин на који се реализује наставни план и програм и ван наставне активности, али праве анализе ових параметара одавно није било (од 2001. године). У дефаворизованим срединама (према истом извору) трећина школа нема школску библиотеку, или је веома слабо опремљена - у просеку само 17 књига по ученику). То значи да тамо где су највеће потребе за додатном образовном стимулацијом (низак социо-културни и економски ниво средине, низак образовни ниво родитеља, мање и теже доступни сви образовни, културни и научни садржаји), ње најмање има. Кроз пројекат „Дигитална школа”, који је започело министарство надлежно за телекомуникације и информатичко друштво 2008. године, око 95% школа добило је рачунарски кабинет, али то

није допринело значајном укључивању ИКТ у наставу, нити подизање дигиталне писмености ученика и наставника.

Наставници у основном образовању

У школској 2010/11. години наставу у редовним основним школама је реализовало 50.700 наставника (РЗС, Статистички годишњак Републике Србије - образовање, 2012) што је мање за 186 наставника него у претходној 2009/10. школској години. Од тог броја око 62% наставника је ангажовано с пуним радним временом. Када се број наставника стави у однос са бројем уписаних ученика, добија се податак да у основним школама долази око 11 ученика по једном наставнику. Међутим, ако се претпостави да су наставници који нису ангажовани пуно радно време у просеку ангажовани са 50% радног времена, онда би на сваког наставника долазило око 14 ученика што одговара ЕУ просеку (Key Data on Education in Europe, 2012).

Према оценама нове стратегије (СРОС 2020+) и поред одговарајуће квалификационе структуре наставници нису довољни обучени за савремени приступ настави/учењу, нити за остваривање стандарда наставничких компетенција. Квалитет иницијалног образовања будућих наставника не обезбеђује да будући наставници, посебно предметни наставници, стекну одговарајуће професионалне компетенције (мало је практичног рада, не постоје квалитетне школе вежбаонице, недовољна је заступљеност педагошко-психолошке и методичке припреме, полагање испита за лиценцу се често своди на форму итд.). Постојећа пракса сталног стручног усавршавања наставника је, такође, сведена на формално прикупљане одређеног броја сати које наставници проводе на различитим програмима стручног усавршавања. Међутим, систем професионалног усавршавања је тако дефинисан да не може да обезбеди да ће наставници заиста унапредити своје професионалне компетенције и да ће то довести до подизања квалитета образовања. Коначно, питање квалитета наставника у претходном периоду није било приоритет ни професионалних удружења, ни синдиката, ни креатора образовних политика. Сличну оцену износи и најновији OECD INTES извештај који као могући узрок таквог стања види и неуређени и неподстицајни систем напредовања у каријери и непостојање Кодекса за наставнике.

Учење и настава у основном образовању

Према свеобухватној анализи стања у основном образовању која је приказана у Стратегији (СРОС 2020+), планови и програми у основном образовању су оцењени као обимни и нефлексибилни (много чињеница, мало применљивих знања), концепт изборне

наставе није добро постављен, предмети су слабо повезани што онемогућава интегрисање садржаја и тематску наставу, мала је заступљеност модерних облика рада у школи (доминира традиционална фронтална настава). Уметничке дисциплине (драма, балет, филм, креативне индустрије, дизајн, фотографија) нису укључене ни кроз садржаје, ни као метода рада у наставним или ван-наставним активностима, а постоји и стални притисак да се нови садржаји уводе као посебни школски предмети, чиме се стално повећава оптерећење ученика. Веома су мало заступљене истраживачке методе учења (inquiry based learning) које представљају препоручени облик наставе на нивоу ЕУ, индивидуализована настава и други облици активног учења ученика у наставном процесу, због чега основно образовање не оспособљава децу у довољној мери за функционалну примену знања и целоживотно учење. Здравствено-спортска подршка развоју деце веома је слаба, школски спорт није довољно присутан у школским активностима, а клупски спорт је доступан углавном талентованим и ученицима из породица са бољим економским статусом. Сличну оцену даје и OECD тим у свом INTES извештају из 2012. године указујући да наставни планови и програми нису дуго били предмет реформе и да су оријентисани на садржаје наставе, а да се ретко спомиње процес учења.

Школе су великим делом изоловане (затворене у себе) и мало сарађују са другим образовним, културним и научним установама и са локалном самоуправом. Локални ресурси се недовољно користе у васпитно-образовне сврхе због чега не постоји повезивање формалног образовања са животом заједнице и другим облицима образовања који се дешавају изван школе.

Према OECD INTES извештају на низак квалитет основног образовања указује и велики број приватних часова на које се издваја велики део кућног буџета. Поред приватних часова и сами родитељи често проводе доста времена помажући деци у учењу како би се компензовало оно што је пропуштено да се уради у школи. Велики број приватних часова има низ негативних последица: повећава се могућа корупција у образовању (нпр. држање приватних часова сопственим ученицима), девалвира се значај учења у школи јер ученици морају да се ослањају на приватне часове, и повећава се неправедност образовања јер сиромашније породице не могу да обезбеде тај вид подршке у учењу својој деци.

Образовна постигнућа ученика

Као резултат свих претходно наведених тешкоћа које се могу идентификовати у основном образовању и васпитању, образовна постигнућа наших ученика су испод просека земаља OECD. Према резултатима PISA 2009 студије, који се односе на проверу применљивости стечених знања и вештина и на основу којих се може процењивати

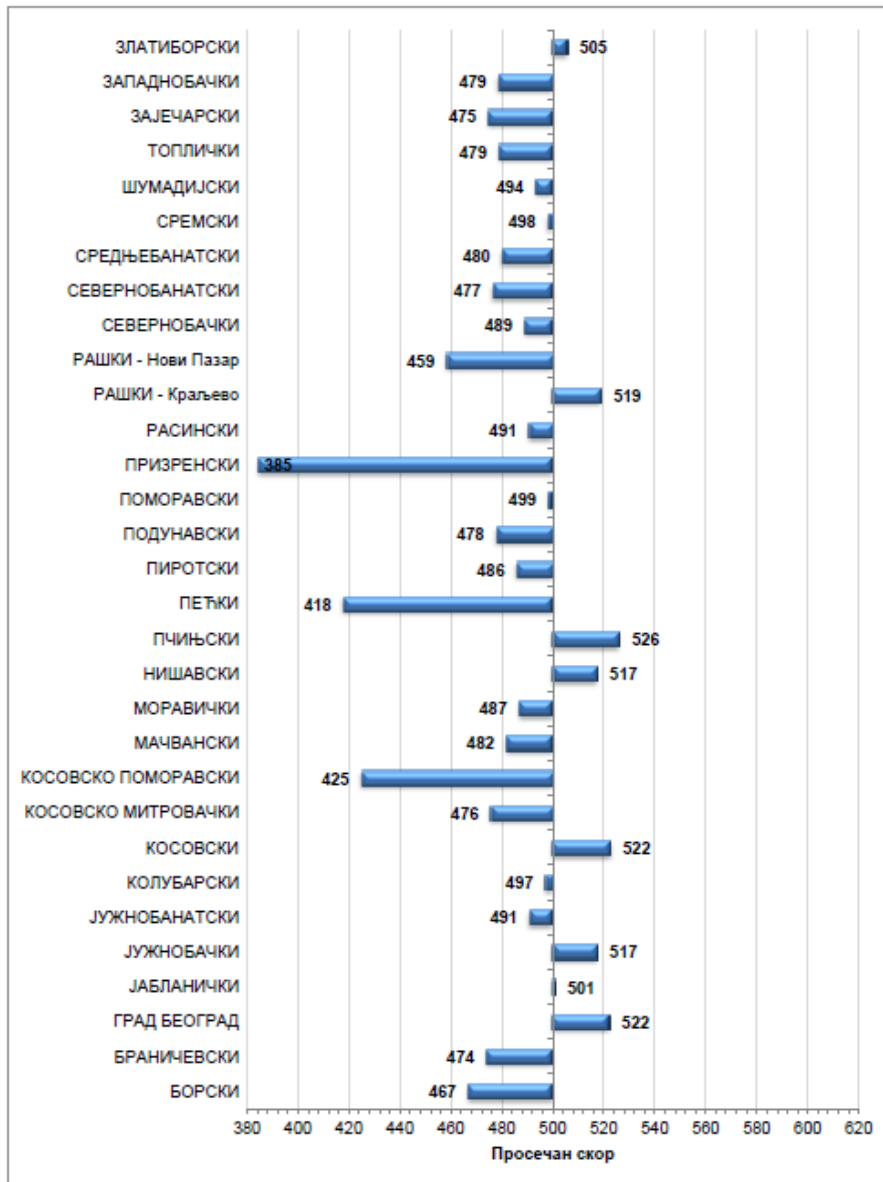
квалитет основног образовања у Србији, наши ученици имају значајно нижи ниво у погледу математичке, читалачке и научне писмености у односу на своје вршњаке у европских земљама. Степен развијености ове три кључне компетенције је нижи и у поређењу са ученицима из Словеније и Хрватске, налази се на сличном нивоу као у Бугарској и Румунији, док је на нешто вишем нивоу у односу на Црну Гору и Албанију. Око трећина наших ученика, после девет година образовања, спада у категорију оних који нису функционално писмени према критеријумима OECD. Ако се на тај број додају и ученици који су напустили основно образовање или нису наставили школовање након основног образовања, а за које се може основано претпоставити да би такође спадали у категорију функционално неписмених, проценат функционално неписмених би достигао око 40%. Треба напоменути да су на последњем PISA тестирању наши ученици постигли боље резултате него на претходном и да је тај напредак виши него у другим земљама. С друге стране, подаци TIMSS 2011 студије, у којој су испитивани ученици четвртих разреда основне школе, показују значајно позитивнију слику. Просечно постигнуће наших ученика, на крају првог циклуса основног образовања и васпитања, је изнад међународног просека. Узимајући заједно ове налазе може се закључити да је квалитет образовања у Србији у прва четири разреда основног образовања на задовољавајућем нивоу, док је у вишим разредима основне школе далеко испод нивоа који је потребно обезбедити. Овај пад у квалитету образовања у вишим разредима основне школе је последица два кључна фактора: (а) неадекватних наставних програма у вишим разредима основног образовања где постоји доминација репродуктивних знања, и (б) недовољно развијених професионалних капацитета предметних наставника о чему је већ било речи.

Поред резултата међународних тестирања, треба узети у обзир и резултате Завршног испита који сви ученици полажу на крају основне школе. Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања (ЗВКОВ) сваке године објављује извештај са анализом резултата ученика на Завршном испиту. У овом делу извештаја ослонићемо се на извештај ЗВКОВ на основу Завршног испита који је организован 2012. године.

Анализа просечних постигнућа ученика на тесту из српског језика и књижевности 2012. године по појединим окрузима (слика 1.) показује да се у распону од 490 до 510 бодова (што одговара просечном постигнућу на републичком нивоу) налази осам од 31 округа, док се у 2011. години у овом распону налазило пет округа. Постигнућа ученика у 17 округа су испод просечног постигнућа (мање од 490), а изнад просечног постигнућа (више од 510) у шест округа (Рашки – Краљево, Пчињски, Нишавски, Косовски, Јужнобачки и Град Београд). Пчињски округ, као и претходне године, има највиши скор (526), што треба да буде предмет додатних анализа да би се утврдило да ли је овако високо постигнуће можда резултат слабије контроле приликом администрације Завршног испита. Исто може да се

каже и за Косовски округ, у коме се остваривање образовно-васпитног рада одвија у отежаним условима.

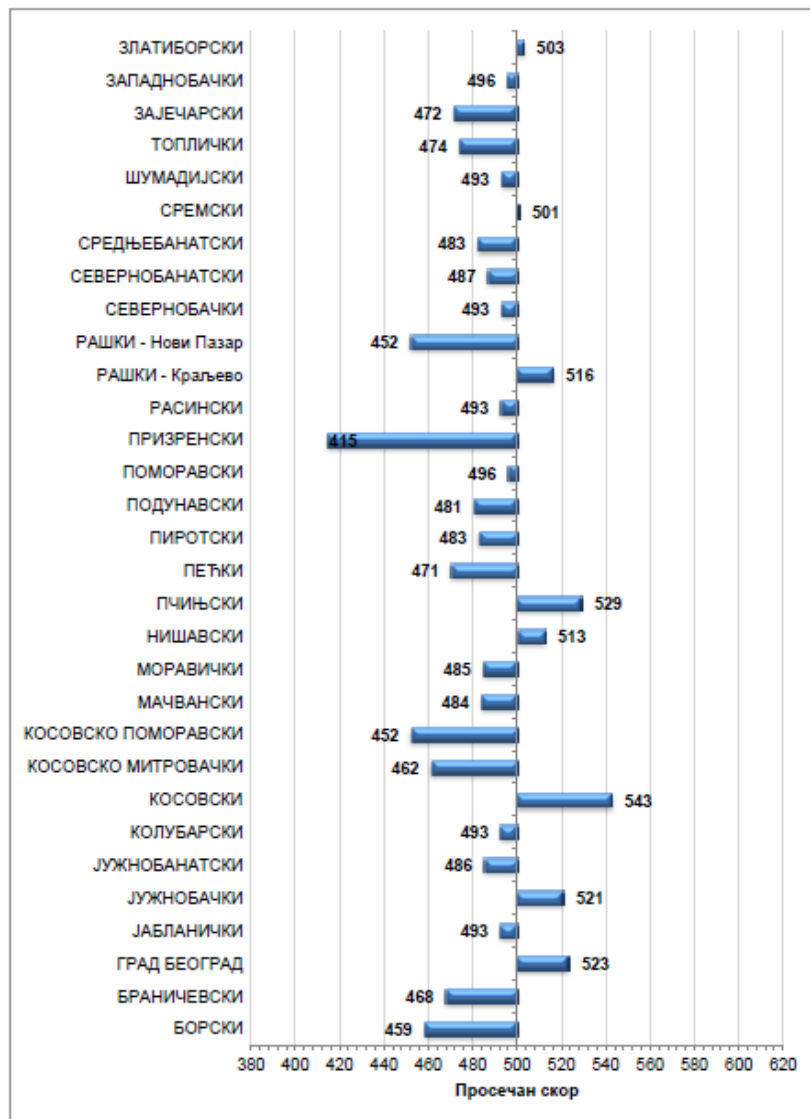
Слика 1. Просечна постигнућа ученика из различитих округа на Завршном испиту из Српског језика и књижевности

Резултати теста из математике (слика 2) показују да се у распону од 490 до 510 бодова (распон просека) налази девет од 31 округа, док су се у 2011. години у овом распону

налазила три округа. Испод просечног постигнућа (мање од 490) налазе се резултати ученика у 16 округа, а изнад просечног постигнућа (више од 510) су резултати ученика у шест округа (Рашки – Краљево, Пчињски, Нишавски, Косовски, Јужнобачки и Град Београд). Као што се може видети, истих шест округа имају највише просечно постигнуће на тесту из математике и на тесту из српског језика.

Слика 2. Просечна постигнућа ученика из различитих округа на Завршном испиту из Математике

Када се анализирају подаци на нивоу општине уочава се да постоји тенденција благог пада просечног постигнућа ученика са смањивањем степена развијености општине, што је био и очекиван резултат. Општине са највећим просечним постигнућем из српског језика (АС) на републичком нивоу су: Приштина (578), Стари град (563), Рашка (563), Нови Београд (559) и Врачар (554), а најниже просечно постигнуће имају: Црна Трава (277), Обилић (358), Витина (367), Пећ (380) и Гора – Драгаш (384). Општине са највећим просечним постигнућем из математике на републичком нивоу су: Приштина (587), Липљан (585), Косово Поље (577), Стари град (568), Нови Београд (567), а најниже просечно постигнуће имају: Ораховац (373), Витина (391), Гора – Драгаш (420), Обилић (425) и Косовска Каменица (427).

Анализа образовних постигнућа дечака и девојчица показује да су девојчице биле успешније на оба теста у односу на дечаке, при чему је разлика у постигнућу већа на тесту из српског језика (42 бода на стандардизованој скали), него на тесту из математике (18 бодова на стандардизованој скали).

Узимајући све наведене резултате у обзир може се закључити да постоје веома велике разлике у погледу квалитета образовних постигнућа са којима ученици из различитих округа и општина завршавају основно образовање. Овај налаз указује на потребу да се у оним деловима Србије у којима ученици имају значајно нижа образовна постигнућа спроведу посебне мере које ће обезбедити једнаке шансе ученицима да развију важна знања и вештине.

Основно образовање и васпитање: оцена стања и препоруке

Основно образовање у Србији је, као што се могло видети из претходних оцена, обележено бројним тешкоћама. Иако је обухват у просеку веома висок и постоји довољно капацитета и у погледу школа и у погледу наставника, квалитет основног образовања је далеко испод потребног нивоа. Мрежа школа није прилагођена потребама, школе нису адекватно опремљене, наставни планови и програми су неадекватни, наставници нису довољно припремљени да одговоре на нове потребе, ученици се превише ослањају на приватне часове да би усвојили превише недовољно релевантних информација, и завршавају основно образовање са недовољно развијеним кључним компетенцијама. Може се рећи да постојеће основно образовање не успева да изађе у сусрет ни образовним потребама, ни потребама друштва и да захтева веома корените промене у свим кључним сегментима (наставни програми, професионализација наставника, доминантни облици учења, педагошка аутономија школа и њихова опремљеност, механизми осигурања квалитета итд.).

Нова законска и подзаконска решења су увела ослободилачке промене које су неопходне – циљеви образовања укључују све кључне компетенције на које су усмерене и земље ЕУ, уводе се стандарди и обезбеђује аутономија за школе и наставнике, омогућава се развој савремених наставних планова и програма, обезбеђује се подршка инклузивнијем и праведнијем образовању итд. Поред нових законских решења и нова Стратегија за развој образовања (СРОС 2020+) предлаже читав низ добрих решења чија имплементација би довела до значајног унапређивања квалитета основног образовања. Међутим, потребно је време да се ова нова решења имплементирају на одговарајући начин и да она доведу до квалитативних промена у погледу квалитета основног образовања. Али само време није довољно по себи, потребно је да се обезбеде одговарајући ресурси за имплементацију предложених промена, као и систематско праћење имплементације и усклађивање са резултатима тог праћења. Постоје оправдани разлози за бојазан да би сва добра решења која нуди постојећи законски оквир и стратегија могла да остану само "мртво слово на папиру" ако се не буду имплементирали на добар начин у наредном периоду или ако се имплементирају парцијално и уз сталне компромисе са парцијалним интересима појединих актера којима те промене не одговарају.

Имајући у виду постојеће стање и недостатак средстава за инфраструктурна улагања приоритети у наредном периоду би могли бити: (а) осигурање даље имплементације инклузивног образовања у оквиру које би требало радити на повећању обухвата и завршавања основног образовања и васпитања и смањење одустајања, (б) довршити процес развоја стандарда ученичких постигнућа (које ће бити базирани на кључним компетенцијама) и реформа наставних планова и програма у основном и средњем образовању (посебно у домену општег образовања) који ће бити усклађени са тим стандардима, (в) унапређивање постојећег система професионалног усавршавања наставника како би се осигурало да унапреде своје професионалне компетенције до нивоа који се захтева постојећим стандардима наставничких компетенција, и (г) у сарадњи са универзитетима и наставничким факултетима осигурати да иницијално образовање будућих наставника обезбеди да наставници достигну постојеће стандарде наставничких компетенција.

СРЕДЊЕ ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

Обухват деце средњим образовањем и васпитањем

Према подацима Републичког завода за статистику у средњем образовању 2011. године је било 283,174 младих, док је годину дана раније било око 2,000 више младих у

средњем образовању (табела 8). Поређење са укупним број младих у одговарајућим узрастима показује да је обухват средњим образовањем у 2011. години био око 85%, а у 2010. години 84%.

Највећи број ученика је похађао средње стручно образовање у трајању од 4 године (око 62% у 2011. години, тј. 61% у 2010. години), опште средње образовање је похађало око 24% ученика средњих школа, док је најмањи број ученика похађао средње стручно образовање у трајању од 3 године (око 14% у 2011. години и око 15% у 2010. години). Као што се може уочити не постоје значајније разлике у броју ученика који похађају различите типове средњег образовања у две последње године за које су расположиви подаци.

Када се анализира број ученица и ученика уочава се да у општем средњем образовању има више девојчица, док је у средњем стручном образовању у трајању од 3 године значајно више дечака. У средњем стручном образовању у трајању од 4 године број ученика и ученица је на сличном нивоу.

Табела 8. Број младих у различитим типовима средњег образовања (2010. и 2011. година)

Тип средњег образовања	2010			2011		
	Женско	Мушко	Укупно	Женско	Мушко	Укупно
Гимназија	39,785 28.1%	28,329 19.7%	68,114 23.8%	39,536 28.1%	28,842 20.3%	68,378 24.1%
Средње стручно образовање (4 године)	87,911 62.1%	85,670 59.5%	173,581 60.8%	89,096 63.3%	87,040 61.2%	176,136 62.2%
Средње стручно образовање (3 године)	13,979 9.9%	29,922 20.8%	43,901 15.4%	12,214 8.7%	26,445 18.6%	38,659 13.7%
Укупно	141,676	143,922	285,597	140,847	142,328	283,174

Извор података: Републички завод за статистику – Број деце у средњем образовању

Анализа обухвата по окрузима показује да постоје веома изражене разлике у погледу обухвата у различитим окрузима (табела 9.). У Београдском округу обухват средњим образовањем је потпун, док је у још пет округа (Зајечарски, Јужнобачки, Моравички, Нишавски и Шумадијски) обухват виши од 90%. С друге стране, постоје региони у којима је обухват веома низак и налази се између 60% и 70% (Борски, Браничевски и Сремски округ). Ови подаци показују да је доступност средњег образовања веома различита у различитим окрузима Србије и ова појава захтева већу пажњу и додатне облика подршке за младе који живе у тим окрузима.

Табела 9. Обухват младих средњим образовањем по окрузима

Округ	2010		2011	
	Обухват	Полни индекс (М/Ж)	Обухват	Полни индекс (М/Ж)
Београдски	100.5% ▲	0.99 (=)	100.8% ▲	0.99 (=)
Борски	67.9% ▼	1.11 (М)	68.7% ▼	1.11 (М)
Браничевски	63.7% ▼	0.89 (Ж)	63.7% ▼	0.88 (Ж)
Зајечарски	90.0% ▲	0.84 (Ж)	91.1% ▲	0.98 (=)
Западнобачки	82.8% ▼	0.93 (Ж)	82.9% ▼	1.08 (М)
Златиборски	84.9% =	0.91 (Ж)	83.6% ▼	0.93 (Ж)
Јабланички	79.6% ▼	0.95 (=)	79.2% ▼	0.99 (=)
Јужнобанатски	73.4% ▼	0.92 (Ж)	72.6% ▼	0.95 (=)
Јужнобачки	91.2% ▲	0.95 (=)	90.1% ▲	0.96 (=)
Колубарски	77.1% ▼	0.80 (Ж)	76.5% ▼	0.91 (Ж)
Мачвански	80.3% ▼	0.89 (Ж)	79.0% ▼	0.92 (Ж)
Моравички	92.0% ▲	0.90 (Ж)	91.3% ▲	0.91 (Ж)
Нишавски	93.9% ▲	1.02 (=)	93.7% ▲	1.00 (=)
Пиротски	75.8% ▼	1.03 (=)	75.1% ▼	1.01 (=)
Подунавски	76.4% ▼	1.05 (=)	76.1% ▼	1.01 (=)
Поморавски	88.3% ▲	1.03 (=)	87.4% ▲	1.01 (=)
Пчињски	73.5% ▼	1.03 (=)	71.7% ▼	1.03 (=)
Расински	84.0% =	1.03 (=)	84.0% =	0.96 (=)
Рашки	88.4% ▲	0.99 (=)	86.8% ▲	0.98 (=)
Севернобанатски	76.1% ▼	0.94 (Ж)	77.3% ▼	1.03 (=)
Севернобачки	89.3% ▲	0.92 (Ж)	87.4% ▲	0.88 (Ж)
Средњобанатски	75.2% ▼	0.97 (=)	75.4% ▼	0.92 (Ж)
Сремски	64.7% ▼	0.91 (Ж)	65.3% ▼	0.91 (Ж)
Топлички	84.2% =	0.88 (Ж)	84.3% =	0.86 (Ж)
Шумадијски	94.6% ▲	0.93 (Ж)	92.5% ▲	0.93 (Ж)

Извор података: Републички завод за статистику – Обухват деце основним образовањем.

Знак ▼ означава да је у датом округу обухват нижи у односу на републички нив, знак ▲ означава да је обухват виши, а знак = означава да је ситуација слична као на републичком нивоу.

У колонама за полни индекс (М) значи да су дечаки у већој мери укључени, (Ж) значи да су девојчице више укључене, а знак (=) да нема разлике између дечака и девојчица у погледу укључености у програме предшколског васпитања и образовања.

Анализа полне структуре показује да је у 14 округа обухват дечака и девојчица уравнотежен, у 2 округа обухват дечака је нешто виши у односу на девојчице (Борски и

Зајечарски), док је у 9 округа обухват девојчица виши од обухвата дечака. Највећа диспропорција у погледу обухвата дечака и девојчица у корист девојчица је у Браничевском, Севернобачком и Топличком округу.

Стопа одустајања од школовања у средњем образовању

Према подацима РЗС (Статистички годишњак Републике Србије - образовање, 2012.) у 2011. години стопа одустајања од школовања у средњем образовању је на нивоу Републике Србије била релативно ниска - 1.4%. Анализа по појединим окрузима показује да ни у једном округу не прелази 3% што се може сматрати релативно ниском стопом одустајања. Међутим, анализа по општинама показује да постоје општине у којима је стопа одустајања у опсегу 5-8% (Бољевац, Србобран, Рековац, Нова Варош, Костолац, Београд – Барајево, Београд – Гроцка и Сечањ).

Значајан проблем у ефикасној превенцији осипања и подршци ученицима из осетљивих група лежи у непотпуној имплементацији законских мера (обезбеђивање бесплатног превоза од стране општина, педагошки асистенти итд.), школска клима, ставови наставника и њихова обученост за рад са ученицима који су под ризиком да одустану од школе, непостојање координације између школа, центара за социјални рад и школе и сарадње са родитељима. Такође неинформисаност и компликоване административне процедуре за остваривање додатне подршке за школовање отежавају улаз и останак ученика из осетљивих група у образовању. Политика доделе кредита и стипендија није постављена тако да иде у корист најугроженијим ученицима - обе врсте финансијске помоћи као и приступ домовима везани су за просек ученика, а постигнућа ученика из осетљивих група су у просеку слабија од постигнућа њихових вршњака. Ученици су такође често приморани да се уписују у „лошије“ средње школе које им не обезбеђују запошљивост јер на смеровима које могу да упишу стичу звања за којима нема тражње на тржишту рада.

Мрежа средњих школа

Мрежу средњих школа у Србији чини 497 установа (РЗС 2011, DevInfo) које су распоређене претежно у урбаним срединама. Мрежа средњих школа одавно није претрпела значајније промене, па се може сматрати недовољно ефикасном и неправедном. На пример, у последњих 10 година број ученика у средњим школама се смањио за око 12% док је број средњих школа остао исти.

Средње школе се углавном налазе у урбаним срединама. Пошто не постоје ефикасни механизми који би обезбедили превоз ученика који живе ван места у којима се налазе

средње школе нити адекватна мрежа ученичких домова може се рећи да су, у постојећим условима, могућности похађања средњег образовања смањене за младе из сиромашнијих крајева Србији и младе из сиромашнијих породица.

Мрежа средњих школа обухвата и 31 комбиновану уметничку школу (основна и средња у истој згради) и 9 уметничких школа (за ликовну уметност, дизајн и уметничке занате) (СРОС 2020+, 2012), као и средње школе за ученике са сметњама у развоју и са инвалидитетом, које су најчешће под истим кровом са основним школама и углавном ученицима обезбеђују домски смештај (Дом за ученике у склопу исте зграде) или интернатски смештај (у посебној згради).

Наставници у средњем образовању

У школској 2010/11. години наставу у редовним средњим школама је изводило 30.479 наставника (РЗС, Статистички годишњак Републике Србије - образовање, 2012), што је за око 390 наставника више него у претходној школској 2009/10 школској години (око 60% наставника је ангажовано са пуним радним временом).

Када се број наставника стави у однос са бројем уписаних ученика, добија се податак да је у средњим школама око 9 ученика по једном наставнику. Међутим, ако се претпостави да су наставници који нису ангажовани пуно радно време у просеку ангажовани са 50% радног времена, онда би на сваког наставника долазило 11-12 ученика што одговара ЕУ просеку (Key Data on Education in Europe, 2012).

Професионалне компетенције наставника, посебно наставника који предају стручне предмете у средњем стручном образовању, су недовољне да би се обезбедио квалитет образовања који је потребан. Већина наставника у средњем стручном образовању је завршила студијске програме у којима је била никаква или занемарљива заступљеност педагошких, психолошких и методичких предмета тако да нису адекватно припремљени за професију наставника. С друге стране, систем професионалног усавршавања је сведен на прикупљане броја сати које наставници проведу на семинарима за стручно усавршавање и не успева да обезбеди да наставници заиста унапреде своје професионалне компетенције.

Учење и настава у средњем образовању

Према анализама које су наведене у Стратегији наставни програми у средњем општем образовању су оцењени као недовољно квалитетни из више разлога – превише су фокусирани на познавање чињеница, нису довољно флексибилни, школа као установа није

довољно отворена према културним, научним и привредним организацијама и институцијама, ниво партиципације ученика није у складу са њиховим могућностима, потребама и интересовањима.

Опремљеност гимназија и уметничких школа не подржава савремену наставну праксу, настава је у гимназијама више предавачка и академска, а у уметничким школама превише усмерена на усавршавање вештина (СРОС 2020+, 2012).

Квалитет средњег стручног образовања, такође, није на одговарајућем нивоу. Образовни профили у средњем стручном образовању нису усклађени са локалним економским развојем, нити су адекватно географски распоређени - школе са одређеним образовним профилима налазе се у регионима у којима је привредна активност веома мала или никаква, док их у срединама у којима је одређена привредна активност интензивна углавном нема (на пример текстилне школе су лоциране у срединама у којима нема текстилне индустрије, а машинске школе су лоциране у срединама у којима нема машинске индустрије). Важан фактор који снижава квалитет средњег стручног образовања је повезан са чињеницом да оне нису адекватно опремљене. Опремљеност и квалитет наставе су значајно унапређени у огледним профилима средњег стручног образовања који су били подржани од стране ЕУ програма за развој образовања (CARDS), али је број таквих профила релативно мали и споро се преводје из статуса огледа у редовне програме средњег стручног образовања.

Средње образовање и васпитање: оцена стања и препоруке

Слично као основно образовање и васпитање, и средње образовање и васпитање у Србији је повезано са бројним тешкоћама. Додатни проблем у средњем образовању лежи у чињеници да оно није обавезно што за последицу има да око 15-20% генерације ученика (што је око 10-15 хиљада младих по генерацији) који не завршавају средње образовање што значи да немају никакве квалификације. У данашњем друштву недостатак квалификација прозводи велике тешкоће како за те младе људе тако и за друштво у целини. Даље, обухват ученика општим средњим образовањем у Србији је међу најнижим у Европи. Поред тога, иако је обухват ученика средњим стручним образовањем висок, програми средњег стручног образовања нису прилагођени потребама тржишта рада, нити су довољно флексибилни да прате све брже промене у погледу захтева тржишта рада што за последицу има да је степен незапослености младих највећи за оне који су завршили средње стручно образовање, што је парадоксално имајући у виду основну функцију овог вида средњег образовања. Наставни програми у средњем образовању, како у општем, тако и у средње стручном, су сувише усмерени на познавање чињеница и услед тога не подржавају развој кључних компетенција код ученика чиме средње образовање губи на релевантности. Наставници у средњем

образовању, посебно они који предају стручне предмете у средњем стручном образовању, нису оспособљени за примену савремених, активних и интерактивних пракси. Када се све те тешкоће повежу са слабом опремљеношћу школа долази се до закључка да систем средњег образовања треба да претрпи значајне промене у скоро свим кључним аспектима.

Нова законска и подзаконска решења су увела неопходно ослободилац за промене које су неопходне – циљеви образовања укључују све кључне компетенције на које су усмерене и земље ЕУ, уводе се стандарди и обезбеђује аутономија за школе и наставнике, омогућава се развој савремених наставних планова и програма, обезбеђује се подршка инклузивнијем и праведнијем образовању итд. Поред нових законских решења и нова стратегија за развој образовања (СРОС 2020+) представља читав низ добрих решења чија имплементација би довела до значајаног унапређивања квалитета срењег образовања. У последњих десет година средње стручно образовање је било снажно подржано од стране различитих ЕУ програма, али се новине које су успостављене споро преводиле у редовни систем образовања. Дакле, постојеће иницијативе и нова решења су добро осмишљени, али поставља се питање њихове квалитетне имплементације.

Имајући у виду постојеће стање у наредном периоду приоритет треба да буде примена постојећих законских и стратешких решења у средњем образовању, а посебно: (а) укључити средње образовање и васпитање у систем обавезног образовања како би се обезбедило да сви припадници једне генерације достигну прву квалификацију која би им омогућила запосливост на тржишту рада и припремила их за целоживотно учење, (б) довршити процес развоја стандарда ученичких постигнућа (које ће бити базирани на кључним компетенцијама) и реформа наставних планова и програма општег средњег образовања ради усклађивања са тим стандардима, (в) унапређивање постојећег система професионалног усавршавања наставника како би се осигурало да унапреде своје професионалне компетенције до нивоа који се захтева постојећим стандардима наставничких компетенција, и (г) у сарадњи са универзитетима и наставничким факултетима осигурати да иницијално образовање будућих наставника обезбеди да наставници достигну постојеће стандарде наставничких компетенција.

ПОРЕЂЕЊЕ РЕФЕРЕНТНИХ ВРЕДНОСТИ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ, РЕГИОНА И СРБИЈЕ

Поређење референтних вредности образовања и васпитања ЕУ, региона и Србије отежано је због различитог обухвата, различитих дефиниција и времена публиковања података. Према подацима из табеле 10. Србија је више него дупло мање издвајала за

истраживање и развој од просека за 27 земаља Европске уније али је у односу на регион то, ипак, био највећи проценат издвајања за ове сврхе. Упркос томе, подаци махом из 2011. године, показују да Србија није лидер у региону према референтним вредностима образовања и васпитања. Србија је једино лидер у региону према уделу лица старих 25-64 године која учествују у целоживотном образовању. У осталим индикаторима образовања и васпитања лидер у региону је Хрватска, док је Албанија на зачељу, изузев високог удела деце укључене у предшколско васпитање и образовање. У односу на земље Европске уније приметно је велико заостајање свих балканских земаља. Што се Србије тиче, ово заостајање биће тек мало ублажено до 2020.

Табела 10. Референтне вредности образовања и васпитања у Европској унији, региону и Србији

Индикатори	ЕУ 27		АЛ	БХ	ХР	ЦГ	МК	ТР	Србија	
	2011.	2020.							2011.	2020.
Удео бруто друштвеног производа који се троши на истраживање и развој	2.0 (e)	3%	0.2 (2008)	0.02 (2009)	0.8 (2009)	1.1 (2007)	0.2 (2008)	0.8 (2009)	0.9 (2009)	...
Стопа запослености (20-64)	68.2	75%	60.4	44.9 (25-64)	57	54.4 (25-64)	48.4	52.2	49.3	...
Удео младих који прерано напуштају школу (стари 18-24 са највише завршеном основном школом) који нису на обуци или тренингу	13.5	10%	39 (2008)	65.1 (2007)	4.1 (u)	15.5 (m) 9.2 (f) (2009)	13.5	41.9	8	Мање од 15%
Удео старих 30-34 године који су завршили високо образовање	34.6	40%	17.2 (2008)	...	24.5	...	20.4	16.3	20 (2009)	Мин. 30%
Удео деце од 4 године па до поласка у школу укључене у васпитање и образовање	90.8 (2010)	Мин. 95%	54.0	12.0	70 (2010)	35.0	29 (2010)	39 (2010)	45 (e)	Мин. 80%
Удео старих 25-64 године који учествују у целоживотном образовању	8.9	15%	2 (2009)	...	2.3	0.1	3.4	2.9	4.3	Мин. 10%
Удео петнаестогодишњака који не достижу други PISA ниво у домену читалачке писмености (2009)	20.0	Мање од 15%	56.6	...	22.5	49.5	...	24.5	32.9	Мање од 25%
Удео петнаестогодишњака који не достижу други PISA ниво у домену математичке писмености (2009)	22.7	Мање од 15%	67.7	...	33.2	58.4	...	42.2	40.5	Мање од 25%
Удео петнаестогодишњака који не достижу други PISA ниво у домену научне писмености (2009)	18.1	Мање од 15%	57.3	...	18.5	53.6	...	29.9	34.4	Мање од 25%

Извори: ПЗС, НПС, Eurostat, World Bank, National statistical offices, LFS publications, ETF

АКТИВНОСТИ НАЦИОНАЛНОГ ПРОСВЕТНОГ САВЕТА И ДОПРИНОС УНАПРЕЂИВАЊУ СТАЊА У СИСТЕМУ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Током 2012. године НПС се активно укључио у подршку реформским процесима и радио на подизању сопствених капацитета кроз:

- разматрање, заузимање ставова и давање мишљења Министарству у поступку израде и доношења Стратегије образовања Србије до 2020. године (СРОС), закона и других правних аката,
- израду смерница за поједине области васпитно-образовне делатности,
- упознавање са европским вредностима, принципима и политикама у области образовања организовањем округлих столова,
- организовање тематских седница НПС, на које су позивани и представници других институција,
- учешће у раду стручних скупова које су организовали Министарство просвете, науке и технолошког развоја, Завод за унапређивање образовања и васпитања или Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања,
- учешће чланова НПС у изради СРОС и међународним пројектима (ИПА, ПДП, ТЕМПУС),
- сарадњу са Националним саветом за високо образовање (НСВО) и Саветом за стручно образовање и образовање одраслих (ССООО).

У остваривању наведених активности Савет је имао значајну подршку Дечјег фонда Уједињених нација (УНИЦЕФ), ПДП пројекта Швајцарске агенције за развој и сарадњу (СДЦ) и агенције КултурКонтакт Аустрија. Потписивањем Меморандума о разумевању између Дечјег фонда Уједињених нација (УНИЦЕФ) и Националног просветног савета, створена је могућност веће сарадње и подршке УНИЦЕФ-а раду НПС. Једна од првих тема

у оквиру ове сарадње је помоћ у анализи стања образовног система за овај годишњи извештај. УНИЦЕФ је помогао у прибављању релевантних података и ангажовањем експерта, како би се могла извршити анализа на основу индикатора које је Савет дефинисао.

Национални просветни савет је усвојио свој знак (логотип) да би био препознатљив при свом активном учешћу у различитим пројектима и по документима које продукује ради унапређивања система образовања и васпитања у Србији. Знак Савета урадила је дипломирани графички дизајнер Елда Станковић.

ДАВАЊЕ МИШЉЕЊА МИНИСТАРСТВУ О ЗАКОНСКИМ И ДРУГИМ АКТИМА КОЈИМА СЕ РЕГУЛИШЕ ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

Стратегија развоја образовања у Србији до 2020. године

Национални просветни савет разматрао је нацрт Стратегије развоја образовања у Србији до 2020. године (Стратегија) на својој 74. седници, одржаној 13. марта, и 76. седници, одржаној 10. априла 2012. године у Београду. Истакнуто је да је једна од великих вредности овог документа то што су њиме први пут обухваћени сви нивои образовања, од предшколског васпитања и образовања до докторских студија, што је омогућило сагледавање образовног система у целини и повезаност његових делова. Предлози мера засновани су на дијагнози садашњег стања, која је добро урађена с обзиром на недостатак података.

Значајно је то што су у уводном делу текста који се односи на доуниверзитетско образовање и васпитање управљање, аутономија и одговорност истакнути као заједнички предуслови да се остваре циљеви постављени Стратегијом. Документ Националног просветног савета Правци развоја и унапређивања квалитета предшколског, основног, општег средњег и уметничког образовања и васпитања 2010-2020 био је главна оријентација за израду овог дела Стратегије.

Изражене су похвале тиму који је учествовао у изради Стратегије. Подржана је препорука да документ Стратегија развоја образовања у Србији до 2020. године усвоји Скупштина Србије због његовог значаја и важности да се имплементира у пуном обиму, и поред неповољних друштвених и економских околности у којима се доноси. Том приликом Савет је упутио одређене примедбе и сугестије на нацрт Стратегије, које су већином уважене, те је Национални просветни савет на својој 78. седници, одржаној 29. маја 2012. подржао коначни текст нацрта Стратегије развоја образовања у Србији до 2020. године.

Током 2012. године НПС је разматрао и дао мишљење о нацртима четири законска предлога који су били достављени од стране Министарства просвете и науке Републике Србије: Закон о основном образовању и васпитању, Закон о средњем образовању и васпитању, Закон о образовању одраслих и Закон о изменама и допунама Закона о уџбеницима и другим наставним средствима.

Закон о основном образовању и васпитању

Последњи закон који регулише ову област је Закон о основној школи донет 1992. године те се јасно намеће потреба доношења новог закона. Нацрт уводи бројне новине, као што су новине у верској настави, предлози наставе код куће и наставе на даљину, завршни испит, национално тестирање и друго.

НПС је подржао нацрт Закона о основном образовању и васпитању, иако нису уважени неки предлози које са стручног становишта Савет сматра важним: максимални број ученика у одељењу треба да буде 25, а не 30, користити термин каријерно вођење уместо термина професионална оријентација, изоставити из овог закона део о штрајку запослених јер може бити регулисан другим законом (на пример, Законом о раду). Нажалост, иако је нацрт овог закона НПС први пут разматрао новембра 2011. године Скупштина Србије га још није разматрала и усвојила.

Закон о средњем образовању и васпитању

И за област средњег образовања и васпитања важећи закон је донет пре двадесет година, 1992. године, те је потпуно неодговарајући посебно због промена које су се догодиле на тржишту рада. Новина у овом нацрту је увођење екстерног завршног испита на крају средњег образовања и васпитања (опште, стручне или уметничке матуре, и завршних испита у трогодишњим школама), што је основ за сертификацију али и наставак даљег школовања. Новине су и увођење додатне евиденције, дефинисање преквалификација и доквалификација, итд.

Уважавајући образложење предлагача да неке примедбе Савета не могу бити прихваћене због недостатка финансијских средстава, Савет је једногласно подржао Нацрт закона о средњем образовању и васпитању. Ипак је остао при примедбама које са стручног становишта сматра важним: максимални број часова недељно у гимназији треба да буде 30, а не 31, и пропорционално овоме треба да се смањи број часова у осталим врстама средњих школа, максимални број ученика у одељењу треба да буде 25, а не 30, оставити могућност учења страног језика и на почетном нивоу а не само пету или девету година учења, и

изоставити из овог закона део о штрајку наставника који може бити регулисан другим законом (на пример, Законом о раду). И овај закон се нажалост још није нашао на дневном реду Скупштине Србије, што говори о недовољној заинтересованости друштва за образовање.

Закон о образовању одраслих

Нацрт Закона о образовању одраслих Национални просветни савет је разматрао неколико пута. Савет је имао озбиљније примедбе на нацрт овог закона и на својој 81. седници, одржаној 16.10.2012 године у Београду, закључио да би следеће две примедбе морале бити узете у обзир:

Нацртом закона предвиђено је да јавно признати организатор активности то постаје на основу одобрења Министарства и да „ближе услове које мора да испуњава јавно признати организатор активности прописује министар“ (члан 17.), чиме је нацрт у супротности са Стратегијом развоја образовања у Србији до 2020. године, у делу „Образовање одраслих“. Као предуслов за остваривање квалитета овог вида образовања СРОС предвиђа „Основати независну институцију која ће бити надлежна за дефинисање и увођење система квалитета, акредитацију и сертификацију неформалног образовања одраслих у складу с међународним инструментима и стандардима за истраживање, праћење и евалуацију у образовању одраслих.“ Ова област би могла да се уреди по угледу на систем акредитације у високом образовању.

Друга примедба јесте да флексибилан, разноврстан и ефикасан систем доквалификација и преквалификација, према захтевима тржишта рада, не може се остварити концептом планова и програма и решењем предвиђеним нацртом закона да „годишњи план образовања одраслих доноси Влада, на предлог Министарства, за наредну школску годину по завршетку текуће наставне године“ (члан 56). Није јасно како ће се реализовати иницијативе привредних субјеката (који су све мање државни) за додатном обуком или преквалификацијом радне снаге у складу са потребама тржишта рада.

С обзиром да је за остваривање концепта целоживотног учења преко потребан закон који уређује образовање одраслих и да понуђени нацрт задовољава већину захтева Национални просветни савет је подржао предложени Нацрт закона о образовању одраслих с тим да се изврше следеће измене:

- Одлуку о стицању статуса јавно признатог организатора активности на основу дефинисаних стандарда акредитације установа и програма доноси независна институција (дефинисати је) (члан 17)

- Ако се остане при решењу да Влада доноси годишњи план образовања одраслих (члан 56), експлицитно треба навести да се то односи само на програме које финансира држава.

Закон о изменама и допунама Закона о уџбеницима и другим наставним средствима

У склопу сета закона који регулишу област доуниверзитетског образовања и васпитања Национални просветни савет је разматрао и Нацрт Закона о изменама и допунама Закона о уџбеницима и другим наставним средствима. Закон о уџбеницима и другим наставним средствима донет је фебруара 2010. године. После нешто више од годину дана, због изражених недостатака и проблема да се имплементира, предложене су измене и допуне овог закона.

НПС је детаљно разматрао предложене измене, с обзиром на значајну улогу у процедури одобравања уџбеника која му је законом дефинисана. Савет је одлучио да не подржи предложене измене Закона о уџбеницима и другим наставним средствима, сматрајући да предложени Нацрт садржи решења која су лошија од постојећих. Нова дефиниција уџбеника дата чланом 2. је професионално неприхватљива. Рокови остављени Националном просветном савету за процедуру доношења одлуке су преполовљени (чланови 16. и 18.), а нису обезбеђени услови да се остваре и Савет неће моћи у законом предвиђеном року да предложи министру да одобри или не одобри да се уџбеник користи. Такође, Савет је скренуо пажњу да је у члану 18. задржано решење (уз скраћење рокова) да Национални просветни савет, и поред тога што у првостепеном поступку предлаже министру рукописе уџбеника, буде и орган коме се упућује жалба на ово решење у случају да је оно негативно.

УНАПРЕЂИВАЊЕ ОБРАЗОВНИХ ПОЛИТИКА У ПОЈЕДИНИМ ОБЛАСТИМА

У току својих редовних активности НПС је уочио различите проблеме у појединим областима образовно-васпитне делатности, и стога основао неколико комисија са задатком да припреме предлоге смерница и мера за превазилажење ових проблема.

Уређивање иницијалног образовања наставника

Један од кључних проблема је унапређивање иницијалног образовања наставника, које је у надлежности универзитета. Стога су Национални просветни савет и Национални

савет за високо образовање преузели иницијативу и формирали заједничку комисију која треба да формулише предлог како дефинисати стручне квалификације наставника.

Наиме, констатовано је да је у циљу подизања квалитета образовања на свим нивоима потребно дефинисати професију наставника, јер је за квалитетно образовање, ка чему тежимо, неопходан квалитетан наставнички кадар. И Стратегија развоја образовања до 2020. године препознала је као један од кључних елемената развој образовања наставника. Тренутна ситуација налаже значајне измене. Број наставника са неодговарајућим компетенцијама је веома велики. Рад у просвети је дуги низ година био потцењен, што се одразило на квалитет наставног кадра. Професија наставника није препозната у кључним документима. Један од првих корака требало би да буде доношење стандарда акредитације студијских програма за образовање наставника. На тај начин би био решен и проблем запошљавања у школама.

Иницијално образовање наставника требало би да се састоји из три дела: струке (дисциплине), методике струке (дисциплине) и педагошко-психолошког образовања. Циљ је да се дефинишу садржаји и међусобни односи појединих делова. Комисија ће сарађивати у свом послу са стручним друштвима и наставничким факултетима. До сада је урађена компаративна студија „О професионалној квалификацији потребној за предметне наставнике у европским земљама“, чију израду је помогао ПДП пројекат швајцарске владе. Сада је у току анкетирање стручних друштава о предметним компетенцијама за општеобразовне предмете који су у надлежности Националног порсветног савета. Како би се укључили сви наставнички факултети и обезбедила финансијска подршка за реализацију обимних активности планира се пријава структурног ТЕМПУС пројекта на тему подршке универзитета развоју људских ресурса у образовању.

Усаглашавање планова и програма огледа у средњем стручном образовању

Према Закону о основама система образовања и васпитања Национални просветни савет доноси планове и програме општеобразовног дела за средње стручно образовање. У последњих десетак година унапређивање средњег стручног образовања и његово прилагођавање захтевима тржишта рада је реализовано кроз огледе. Сада када је потребно огледе превести у редован систем јављају се проблеми. Закључак дводневног консултативног састанка са кључним учесницима у огледима, који је одржан 6. и 7. јуна 2012. године, уз подршку стручњака које је обезбедила агенција ETF, јесте да не постоји развијена обавезујућа методологија која ће се примењивати у свим фазама огледа – развој, имплементација, праћење, вредновање, превођење у систем. Ова чињеница условила је низ проблема који су постали видљиви тек када су огледи постали предмет вредновања и када

их је потребно ускладити са целовитим системом средњег стручног образовања и васпитања.

Национални просветни савет на својој 74. седници одржаној 13. марта и 75. седници одржаној 27. марта 2012. године у Београду усвојио је принципе којима ће се руководити при усвајању планова и програма општеобразовних предмета огледних профила у средњем стручном образовању и васпитању:

- недељни фонд часова је 30,
- национални образовни минимум у средњим стручним школама јесте достизање бар основног нивоа образовних стандарда за све општеобразовне предмете (на којима ради ЗВКОВ),
- сви општеобразовни предмети заступљени су у делу наставног плана који ЗОСОВ предвиђа за општеобразовне садржаје (бар 30% у трогодишњим школама, и бар 40% у четворогодишњим школама од укупног фонда часова).

При томе, сваки од предмета природних или друштвених наука може бити појачан садржајима који су у функцији струке, али додатни фонд часова не може ићи на рачун других општеобразовних предмета, већ из фонда часова предвиђеног за стручне предмете. Расподела по годинама предмета који се не уче током целог средњошколског образовања може се организовати у складу са потребама стручног дела програма. За трогодишње стручне школе НПС сматра да би природне науке било добро предавати кроз интегрисани предмет. Такође сматра да уместо предмета ликовна или музичка култура у средњем стручном образовању треба увести интегрисани предмет уметност, који би обухватио и савремене облике уметности. Пошто реализација иницијативе за увођење интегрисаних предмета природне науке и уметност захтева више времена, за сада избор извршити између постојећих предмета (биологија, физика, хемија, тј. музичка или ликовна култура) према потреби образовног профила или могућности школе. Такође се истиче да је важно у средњем стручном образовању понудити више изборних предмета из области природних и друштвених наука и уметности, због деце која желе да упишу академске студије.

Према Закону о основама система образовања и васпитања надлежности у погледу доношења планова и програма у средњем стручном образовању и васпитању подељене су између НПС и Савета за стручно образовање и образовање одраслих (ССООО). С обзиром да су ови програми јединствени и да многи општеобразовни садржаји чине саставни део струке, НПС је формирао Комисију за сарадњу са ССООО која ће радити на усаглашавању планова и програма огледа у средњем стручном образовању и превазилажењу постојећих проблема.

Унапређивање наставе физичког васпитања

Све мања физичка активност ученика од најранијег узраста и све већи здравствени проблеми који због тога настају, наметнули су разматрање питања примерености програма и квалитета извођења наставе физичког васпитања у основној и средњој школи. Здраве животне навике (здрав живот) потребно је промовисати у свим областима образовања, а не само неговати кроз наставу физичког и здравственог васпитања. Ова настава треба да буде индивидуализована, што значи да свако дете може достићи одређене стандарде у складу са својим физичким могућностима.

Савет је о овој теми разговарао на неколико својих седница и, због комплексности проблема, формирао мешовиту међуресорну комисију коју чине не само представници НПС, већ и представници МПНТ, Министарства здравља, Министарства омладине и спорта и УНИЦЕФ-а. Комисија треба да припреми свеобухватан предлог мера које би требало предузети у циљу унапређивања наставе физичког васпитања и побољшања здравља деце.

Унапређивање улоге информационо-комуникационих технологија у образовању

У јавној расправи о предлогу документа Стратегија развоја образовања у Србији до 2020. године стручни кругови су указали да је недовољно истакнута важна улога информационо-комуникационих технологија (ИКТ) у образовању. Појавом и брзим развојем ИКТ знатно су промењене околности под којима, како у економском тако и у социјалном смислу, функционишу и развијају се друштвене заједнице. Ове промене имају утицај и на образовање од кога се очекује да одговори на бројне захтеве, који између осталог произилазе и из економије засноване на стварању знања. Стога је потребно целовито сагледати улогу коју ИКТ треба да имају у унапређивању и развоју образовања у Републици Србији, како би се одговорило на изазове информационог доба и подржао економски развој. Такође, стицање вештина у области ИКТ један је од предуслова за социјалну укљученост у савремено друштво и тржиште рада које се све већом брзином мења. Дигитална писменост је наведена као једна од кључних компетенција савременог човека (и у PISA истраживање делимично је уведено електронско тестирање). Закључак је да нове технологије могу значајно да унапреде образовни процес, те треба да буду више заступљене у наставним плановима и програмима.

Стога је Савет на својој 78. седници одржаној 29. маја 2012. године донео одлуку да изради и усвоји документ који би дао смернице за унапређивање улоге ИКТ у образовању (Смернице), што је посебно значајно због предстојеће реформе планова и програма. Смернице треба да обезбеде интеграцију ИКТ у кључне компетенције ученика, што

обухвата способност коришћења технологије (базична информатичка писменост), способност ефикасног решавања проблема коришћењем технологије (садржаји свих предмета обухватају методе решавања проблема које омогућавају ИКТ алати, као и начин коришћења конкретних алата у решавању проблема) и развој иновативности и способност формирања и формулисања новог знања (извођење општих закључака и правила на основу доступних информација, уз коришћење ИКТ алата за претраживање, анализу и обраду информација, као и презентовање закључака). Са задатком да припреми предлог документа формирана је комисија, коју поред чланова НПС чине и представник МПНТ и помоћник министра у Министарству спољне и унутрашње трговине и телекомуникација – Сектор за информационо друштво, и ангажовани стручни експерти.

У складу са својим законом дефинисаним обавезама Савет ће се руководити Смерницама приликом доношења и утврђивања аката из своје надлежности, као и приликом предлагања, учествовања у припреми, разматрања, заузимања ставова и давања мишљења у поступцима израде и доношења аката других органа. То се пре свега односи на

- прилагођавање стандарда (образовних, компетенција наставника и директора, квалитета рада школа, уџбеника), планова и програма;
- помоћ и подршку наставницима у овладавању новим средствима, методама и садржајима;
- израду и расположивост дигиталних образовних садржаја, који морају бити приступачни како би омогућили и интегрисање осетљивих група као што су деца и ученици са сметњама у развоју и инвалидитетом;
- опремљеност школа, развој инфраструктуре и обезбеђивање опреме коју ученици користе ван школе;
- образовне информационе системе.

Савет се нада да ће Смернице промовисати ИКТ и у ширем контексту, а посебно подстаћи израду националног стратешког документа о улози ИКТ на свим нивоима образовања, у складу са европском праксом и документима, а у циљу развијања функционалних животних вештина ученика и студената потребних савременом тржишту рада.

Индикатори за праћење стања у образовању и васпитању

Национални просветни савет је израдио и почетком 2011. године усвојио документ „Индикатори за праћење стања у образовању и васпитању“, који избором индикатора дефинише које податке треба прикупити како би се омогућиле различите анализе према усвојеним стандардима, али и обезбедили подаци које у процесу придруживања Србије Европска унија тражи. Тада је закључено да ће се листа индикатора допуњавати према потребама, а почетни скуп индикатора је ограничен и обухвата најважније индикаторе који

се односе и на средње стручно и високо образовање, с обзиром на јединственост система образовања и повезаност његових различитих нивоа. Посебно треба истаћи да су овим документом дефинисани и циљеви за 2020. годину и референтне вредности за пет основних индикатора који прате праведност, квалитет и целоживотно учење.

После две године постојања овог документа Савет је донео одлуку да анализира листу постојећих индикатора са становишта могућности њиховог праћења на основу доступних података, и допуни листу индикаторима који недостају а за којима постоји потреба. Ово се посебно односи на област предшколског васпитања и образовања које је постојећим документом недовољно обухваћено. Предлог ће припремити стална Комисија за индикаторе НПС, која је припремила за овај извештај и анализу стања доуниверзитетског образовања и васпитања на основу постојећих индикатора. У раду комисија има помоћ стручног експерта, Канцеларије УНИЦЕФ-а у Србији, Тима за смањење сиромаштва при Влади Србије и Републичког завода за статистику.

Праћење квалитета уџбеника и другог наставног материјала

Једна од сталних активности НПС јесте разматрање усклађености рукописа уџбеника са стандардима квалитета уџбеника и на основу тога Савет предлаже министру да одобри или не одобри за употребу одређени уџбеник. Постоји низ проблема који онемогућавају Савету да до краја професионално уради овај посао. Стручни део посла за НПС, који се састоји у анализи испуњености стандарда, обавља Завод за унапређивање образовања и васпитања (ЗУОВ). НПС уопште нема увида у процедуру коју спроводи ЗУОВ и не може утицати на њу, те стога не може да формулише свој предлог само на основу извештаја ЗУОВ-а. Сам Савет нема могућности да се бави квалитетом рукописа јер нема за то ни кадровске ни финансијске могућности, а и рокови остављени НПС за процедуру доношења одлуке су кратки. Са друге стране, евидентно је да за било који проблем у вези са уџбеницима јавност сматра одговорним Национални просветни савет, на шта Савет не може да пристане уколико му се не обезбеде услови да одговорно извршава своје обавезе.

У законом дефинисаној процедури одобравања уџбеника у надлежности Националног просветног савета је и да донесе коначну одлуку о прихватљивости неког уџбеника у случају да се издавач жали на негативну одлуку у првостепеном поступку. Осим што је правно бесмислено да НПС, који у првостепеном поступку предлаже министру рукописе уџбеника, буде и орган коме се упућује жалба на ово решење у случају да је оно негативно, и у процесу експертисе рукописа постоје бројни проблеми. НПС ангажује експерте да би прибавио стручна мишљења у вези одлуке која се оспорава, али је проблем међу релативно

мало страчњака за неке образовне области изабрати оне који нису у сукобу интереса и који ће квалитетно обавити посао.

Други проблем је кратак рок од два месеца у коме треба одабрати два експерта за област на коју се рукопис уџбеника односи, а који нису у сукобу интереса, и који ће за потребе Савета урадити квалитетне експертизе рукописа уџбеника, на основу којих ће Савет донети одлуку и препоручити министру да се уџбеник одобри или не одобри за коришћење. Догађа се да мишљење неког од одабраних експерата није довољно образложено, па се експертиза враћа на дораду или ангажује други експерт, како би Савет имао релевантно мишљење на основу кога може да се изјасни. Велики проблем настаје и када не може да се нађе одговарајући експерт, јер је стручна заједница мала, а потенцијални експерти у сукобу интереса или не желе да прихвате понуђени посао.

Комисија за уџбенике Националног просветног савета је, пратећи поступак одобравања уџбеника, уочила све поменуте проблеме и предложиће Савету низ мера које треба предузети да би се овај поступак унапредио. Поред евидентних мањкавости у закону на које је Савет указао (видети мишљење о предлогу Закона о изменама и допунама Закона о уџбеницима), комисија ће припремити Савету предлог измена Стандарда квалитета уџбеника, као и прецизније дефинисати процедуре и захтеве рецензентима у поступку провере усклађености рукописа са стандардима.

Колико је ова област осетљива довољно говори и то да је била предмет интересовања Заступника права грађана и Агенције за борбу против корупције, која је сачинила Извештај о анализи поступка одобравања и избора уџбеника у школама и упутила га Одбору за образовање, науку технолошки развој и информатичко друштво Народне скупштине Републике Србије. Агенција је указала на недостатке који постоје у важећем Закону о уџбеницима и другим наставним средствима. Такође је указала на нетранспарентност и нерегулисаност поступка стручне оцене квалитета рукописа уџбеника у ЗУОВ-у. Коначно, закључила је да се читав поступак избора уџбеника у оквиру пројекта „Бесплатни уџбеници“ спроводи без упоришта у закону. На основу тога дато је мишљење о осетљивим процедурама које отварају могућност коруптивних радњи. Закључак који се односи на НПС је да је одредбама Закона омогућено Националном просветном савету, институцији која предлаже министру одобравање рукописа уџбеника, да у случају негативне стручне оцене уџбеника коју даје ЗУОВ уопште не поступа, већ чека да прође рок од 60 дана, па о захтеву одлучује министар, или ако буде поднет захтев за експертизу, поступа по захтеву. Ова констатација је управо последица претходно указаних проблема - НПС нема увида у процедуру коју спроводи ЗУОВ и не може утицати на њу, а нема могућности да се сам бави оценом квалитета рукописа који су добили негативно мишљење ЗУОВ-а, јер нема за то ни кадровске ни финансијске могућности. НПС разматра и даје мишљење министру само за

рукописе који имају позитивно мишљење ЗУОВ-а и које прегледају као известиоци чланови Савета стручни за област на коју се рукопис односи. У случају захтева за експертизу, према закону, издавач обезбеђује средства да НПС ангажује два експерта који дају стручно мишљење о спорном рукопису.

Због свог професионалног интегритета и значаја за образовање и васпитање послова који су му поверени Национални просветни савет не може само формално да подржи мишљења и одлуке других органа и институција. Савет ће одговорно извршавати своје законом прописане обавезе уколико му се за то обезбеде потребни услови.

УПОЗНАВАЊЕ СА ЕВРОПСКИМ ВРЕДНОСТИМА, ПРИНЦИПИМА И ПОЛИТИКАМА У ОБЛАСТИ ОБРАЗОВАЊА

Током 2012. године НПС је организовао неколико тематских састанака, са гостима из иностранства и из других институција у Србији које учествују у креирању и реализацији образовних политика, ради информисања чланова НПС и њиховог оспособљавања за компетентно доношење одлука.

Као наставак сарадње са аустријском владином агенцијом Културконтакт, НПС је организовао два округла стола посвећена међународној размени искустава са доносиоцима одлука и експертима са заједничком темом Најновији трендови у развоју образовања. Културконтакт већ другу годину стручно и финансијски помаже подизању капацитета чланова НПС, али и других доносиоца одлука у образовању, кроз размену мишљења са страним гостима путем ових округлих столова. У раду округлих столова учествовали су поред чланова НПС и представници Савета за средње стручно образовање и образовање одраслих, Министарства просвете и науке, Завода за унапређивање образовања и васпитања, Завода за вредновање квалитета образовања и васпитања, Регионалних центара за усавршавање наставника, невладиних организација и независни експерти.

Финансирање образовања

Финансирање образовања је била тема првог округлог стола, одржаног 14. фебруара 2012. године. Модератор скупа био је Михајло Бабин, сарадник Факултета за економију, финансије и администрацију и координатор пројекта министарства за прелазак на финансирање образовања по ученику. Промена система финансирања у образовању је предуслов за успешну реализацију планираних реформи. С обзиром да је израда Стратегије образовања за период до 2020. године у време одржавања округлог стола била у завршној

фази, овај скуп је организован у право време да се чују искуства представника две европске земље (Холандије и Чешке), које већ дуги низ година примењују систем финансирања по ученику, и разјасне неки проблеми и недоумице. Учесници су закључили да је финансирање по ученику добар систем финансирања, који захтева аутономију и одговорност образовних институција. Квалитетнијим радом оне добијају већи број ученика, па самим тим располажу и већим средствима. Јако је важна улога директора, јер он одлучује о организацији рада школе, трошењу средстава и платама запослених. Ефикасна организација рада школе и добра образовна постигнућа ученика обезбедиће школи средства за нове развојне пројекте и веће плате запослених. Успешна примена овог модела у Србији неће бити могућа без података, тј. доброг информационог система који у Србији нажалост још увек не постоји. Такође, изузетно је важно да се због повећане аутономије школе истакне значај одговорности свих запослених, и посебно велика овлашћења директора, који стога мора бити и одличан менаџер.

Кључне компетенције са фокусом на наставу природних наука

На другом округлом столу, одржаном 20. новембра 2012. године, разговарало се о кључним компетенцијама са фокусом на наставу природних наука. Модератор скупа био је магистар физике Срђан Вербић, запослен у Заводу за вредновање квалитета образовања и васпитања, а своја искуства пренели су гости из Норвешке и Аустрије. О позитивном примеру у Србији говорио је директор Истраживачке станице Петница код Ваљева.

На скупу је закључено да се од наставника не може очекивати остваривање кључних компетенција ако су обавезани крутим наставним програмом. Наставницима треба дати и већу слободу и већу одговорност у реализацији наставе. Постигнућа ученика не могу да буду боља докле год се настава заснива на садржају предмета, а не компетенцијама које треба остварити. Програме природних наука треба променити тако да ученици виде чему им та знања служе, што ће повећати мотивацију за учење. Интегративни приступ настави природних наука је концепт о коме вреди размишљати. У сваком случају га не треба уводити нагло већ кроз огледна одељења и пилот-школе. Истакнуто је да постоји много вредних и добрих наставника и да држава треба да их препозна, подржи и награди. Наставници треба да размењују своје иновације путем умрежавања. Школе у Србији су слабо опремљене за лабораторијски рад. Вештине ученика могу се развијати само кроз више практичног рада.

На тематским седницама НПС разговарано је и о темама које су иницирали сами чланови НПС, а које изазивају недоумице у стручној јавности.

Инклузивно образовање и васпитање

О инклузивном образовању и васпитању разговарало се на 77. седници Савета, одржаној 8. маја 2012. године. Уводе у тему припремиле су представница Министарства просвете и науке и представница Друштва дефектолога Србије у НПС.

У дискусији која је уследила чланови Савета и гости су констатовали да су основни принципи инклузивног образовања и васпитања потврђени, али да би систем инклузивног образовања требало да буде подржан и одговарајућом правном регулативом. Закључено је да је досадашњи период имплементације кратак да би се могла извршити релевантна евалуација, већ је потребно систематски пратити имплементацију и формирати базу података. Ипак, већ сада се уочава да је неопходна подршка васпитачима, учитељима и наставницима кроз обуке, материјале за наставу, примере добре праксе, помоћ педагошких асистената и сарадњу дефектолога. Констатовано је да специјалне школе треба и даље да постоје, али је потребно да се трансформишу.

Резултатати завршног испита за крај основног образовања

Резултатате завршног испита у основној школи члановима Савета приказали су представници Завода за вредновање квалитета образовања и васпитања (ЗВКОВ) на 82. седници одржаној 6. новембра 2012. године. Савет је похвалио презентацију и стручан рад ЗВКОВ-а у организацији завршног испита. Коментаришући изнете податке чланови Савета су истакли да на основу представљених анализа треба предложити конкретне мере које ће се предузети ради унапређења образовања, како на нивоу школа тако и на нивоу наставничких факултета и других институција које учествују у процесу образовања. Истакли су да је важно анализирати разлике у успеху ученика по окрузима, посебно оне које нису очекиване, и да треба посветити већу пажњу регуларности процедура како би резултати завршног испита били одраз стварног стања. Забрињава податак да је само 3% ученика добро урадило задатке из математике са вишег нивоа стандарда, те би Друштво математичара требало да анализира узроке. Представница Друштва за стране језике у НПС сматра да треба приступити изради стандарда за стране језике како би и страни језици били укључени у финални програм завршног испита за основну школу.

Национални просветни савет је закључио да треба наставити са радом на унапређивању програма завршног испита. Тражи од Министарства просвете, науке и технолошког развоја да Извештај о резултатима завршног испита достави Националном просветном савету. Поново наглашава хитност завршетка и имплементацију јединственог информационог

система у просвети, како би вредни подаци који се добијају из завршног испита могли на прави начин бити употребљени за доношење нових мера.

Национални просветни савет је пратио различите реформске активности делегирањем својих представника у Одборе за управљање ИПА пројектима: Подршка осигурању квалитета кроз систем завршних испита у основном и средњем образовању, Модернизација система стручног образовања и обуке и Образовање одраслих Друга шанса. Представници НПС су и у Одбору за управљање ПДП пројектом швајцарске владе, као и активни учесници у ТЕМПУС пројекту Мастер програм за предметне наставнике у Србији. Неки чланови Савета укључени су у комисије за израду концепта завршног испита у средњој школи, као и у радне групе за израду нацрта Стратегије образовања у Србији до 2020. године.

УТВРЂИВАЊЕ СТАНДАРДА У ОБРАЗОВАЊУ И ВАСПИТАЊУ

Током 2012. године НПС је наставио са доношењем стандарда за различите домене образовног процеса. Дефинисање различитих врста стандарда треба да допринесе развоју и унапређивању образовања јер се њима прецизно дефинише која образовна постигнућа ученици треба да остваре на крају одређеног разреда и нивоа образовања, које компетенције треба да поседују наставници и директори, какве услове треба обезбедити у установама које пружају услуге образовања и васпитања и друго.

Стандарди услова за остваривање посебних програма у области предшколског васпитања и образовања

Министарство просвете и науке упутило је захтев Националном просветном савету да, у складу са својим надлежностима, разматра предлог Општих и посебних стандарда услова за остваривање посебних програма у области предшколског васпитања и образовања, које је припремио Завод за унапређивање образовања и васпитања. Предлог документа Савет је разматрао на својој 72. седници одржаној 24. јануара 2012. године. Узимајући у обзир примедбе Савеза друштава васпитача и својих чланова, Савет је једногласно утврдио Стандарде услова за остваривање посебних програма у области предшколског васпитања и образовања.

Због уочене мањкавости у уводном тексту усвојених стандарда Министарство просвете и науке упутило је предлог Савету да се уводни текст документа Стандарди услова за

остваривање посебних програма у области предшколског васпитања и образовања допуни навођењем члана 39. Закона о основама система образовања и васпитања. Овај члан закона омогућава и другим организацијама, односно физичким лицима (а не само предшколским установама) да могу остваривати посебне програме у области предшколског образовања и васпитања, те је ова могућност уведена додавањем у стандарду 3. тачке 2. На својој 77. седници, одржаној 8. маја 2012. године, НПС је разматрао овај предлог и једногласно донео одлуку да усвоји предложену измену.

Стандарди квалитета рада предшколских установа

Предлог документа Стандарди квалитета рада предшколских установа припремио је Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања. Чланови Савета су разматрали овај предлог на својој 78. седници одржаној 29. маја 2012. године. Истакли су да је предлог документа врло квалитетно урађен и дали неколико примедби на одређене индикаторе. Све примедбе су разматране и појединачно усвојене, те је Национални просветни савет једногласно утврдио Стандарде квалитета рада предшколских установа.

Образовни стандарди за предмет Техничко и информатичко образовање за крај обавезног образовања

Национални просветни савет је на својој 77. седници одржаној 8. маја разматрао предлог Образовних стандарда за предмет Техничко и информатичко образовање за крај обавезног образовања, који је припремио Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, и који је дат на јавну расправу. Констатовано је да је предлог рађен према постојећем плану и програму предмета Техничко и информатичко образовање. С обзиром да је ово предмет који на том нивоу образовања у највећој мери у односу на све остале предмете упознаје ученика са новим технологијама и производима човекове делатности, Савет сматра да је програм предмет потребно значајно изменити и осавременити. То је могуће учинити дефинисањем другачијих принципа, циљева и стандарда образовних постигнућа, на основу којих би се донео нови наставни план и програм (у складу са чланом 72. став 2. Закона о основама система образовања и васпитања). Стога НПС сугерише да се промени концепција предмета израдом новог предлога стандарда, који ће бити у складу са европском праксом и садашњим нивоом развоја технологије. Значајно треба повећати део који се односи на информатичко образовање, с обзиром да не постоји други обавезан предмет у основној школи који ће подржати развој дигиталне писмености као једне од кључних компетенција савременог грађанина (постоји само изборни предмет

Информатика). За то постоји простор јер се многи класични садржаји могу ефикасније обрадити коришћењем могућности нових технологија.

Стандарди компетенција директора

Предлог Стандарда компетенција директора припремио је Завод за унапређивање образовања и васпитања. Национални просветни савет је у два наврата, на својој 80. седници одржаној 11. новембра и 83. седници одржаној 4. децембра 2012. године, разматрао предлоге овог документа. Оба пута Савет је изразио став да предлог представља добар почетни основ за дефинисање компетенција директора, али је имао и одређене примедбе због којих је вратио предлагачу документ на дораду.

Основна примедба је да Стандарде треба усагласити са предлогом Стратегије развоја образовања у Србији до 2020, посебно са заједничким уводним делом који се односи на доуниверзитетско образовање, а који говори о руковођењу образовном устаномом. Према СРОС стандарди треба да буду основ система за евалуацију рада директора. У дискусији су изнете следеће примедбе и сугестије:

- Стандарди представљају опис садашњег стања у школама и нису у потпуности усаглашени са Законом о основама система образовања и васпитања.
- При дефинисању стандарда треба узети у обзир и однос директора према школском програму, који се и не помиње у овом документу. Школски програм поред наставних обухвата и ваннаставне активности којима се углавном и остварује васпитна улога школе.
- Није јасно зашто се прави разлика у области Управљање процесом развоја, васпитања и учења детета у предшколској установи, односно управљање процесом учења и подучавања у школи, тј. зашто је у вртићу изостављено подучавање а у школи васпитање.
- Термин васпитање се не помиње у школи.
- Недостаје самоеволуација и дефинисан портфолио, који је по закону обавезан за наставника од 2014. године па би га требало предвидети и за директора.
- Индикатори наведени у документу формулисани су као циљеви и задаци. Индикаторима би требало да се мери оствареност стандарда, те их треба конкретизовати како би били мерљиви.
- Дефиниције компетенције и индикатора, које су дате у уводном делу текста, су нејасне.
- Потребно је да се направи стриктна разлика између одговорног и овлашћеног лица.

ОСНОВНО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

У области основног образовања и васпитања НПС је 2012. године донео Наставни план и програм за ученике седмог и осмог разреда основног образовања и васпитања обдарене за математику и усвојио програме наставних предмета Чешки језик са елементима националне културе за 2, 3, 4, 5 и 6. разред.

Предложено је министру да одобри четрдесет уџбеника или уџбеничких комплета за основну школу и један радни материјал за припремни предшколски програм.

Наставни план и програм за ученике седмог и осмог разреда основног образовања и васпитања обдарене за математику

Посебан наставни план и програм за ученике седмог и осмог разреда основног образовања и васпитања обдарене за математику уведен је огледом 2004. године у Математичкој гимназији у Београду, а од 2007. године реализује се и у Новом Саду, Крагујевцу и Нишу. Оглед је врло детаљно праћен прво од стране Завода за унапређивање образовања и васпитања, да би касније то прешло у надлежност Завода за вредновање квалитета образовања и васпитања. Министар просвете је формирао комисију која је усагласила неке примедбе које су дате, тако да је Завод за унапређивање образовања и васпитања предлог плана и програма овог огледа доставио Савету на одлучивање.

Национални просветни савет разматрао је предлог Наставног плана и програм за ученике седмог и осмог разреда основног образовања и васпитања обдарене за математику на својој 81. седници одржаној 16. октобра 2012. године. Више чланова Савета је подржало оглед на основу личног позитивног искуства. Посебно је наглашено да је добро што ученици, који похађају овај посебан програм у гимназијама, имају могућност да се врате у редован систем школовања у сваком тренутку, као и то што они не настављају аутоматски школовање у истој гимназији већ полажу пријемни испит као и сви други кандидати. Било је недоумица да ли је добро да се на овом нивоу образовања школује по захтевнијем програму, али је образложено да су реализацију огледа пратили и позитивно оценили педагози и психолози. Национални просветни савет је усвојио Наставни план и програм за ученике седмог и осмог разреда основног образовања и васпитања обдарене за математику.

Наставни програм предмета Чешки језик са елементима националне културе за 2, 3, 4, 5 и 6. разред основне школе

Програм предмета Чешки језик са елементима националне културе за 1. разред основне школе Национални просветни савет је усвојио 2011. године. Сада је Завод за унапређивање образовања и васпитања упутио Савету на разматрање и усвајање програме предмета Чешки језик са елементима националне културе за 2, 3, 4, 5 и 6. разред основне школе. Савет је о овом предлогу разговарао на својој 82. седници одржаној 6. новембра 2012. године. Пошто није било примедби Национални просветни савет је усвојио наставне програме за предмет Чешки језик са елементима националне културе за други, трећи, четврти, пети и шести разред основног образовања и васпитања.

Уџбеници

Национални просветни савет је у више наврата разматрао предлоге Завода за унапређивање образовања и васпитања да се одобре нови уџбеници, како би се обезбедили неопходни услови за реализацију наставних планова и програма. Савет је предложио министру да одобри за употребу 38 уџбеника или уџбеничких комплета у основном образовању и васпитању и један да не одобри, који су поред све неопходне документације имали позитивно мишљење Завода за унапређивање образовања и васпитања о испуњености стандарда квалитета уџбеника.

На 79. седници НПС, одржаној 10. јула 2012. године, указано је на проблем разматрања у Савету рукописа уџбеника, који су добили позитивну стручну оцену ЗУОВ-а, из оних области за које не постоје стручњаци међу члановима НПС који могу бити известиоци Савету. Углавном су то рукописи уџбеничког материјала за стране језике, најчешће за енглески језик. Предложено је да се у таквим случајевима у кратком року обавести Министарство просвете и науке да НПС неће разматрати рукописе ових уџбеника из наведеног разлога, како би министар могао да донесе одлуку и пре истека рока од 60 дана који је предвиђен Законом о уџбеницима.

Због негативне оцене ЗУОВ-а, у складу са чланом 18. Закона о уџбеницима и другим наставним средствима, Националном просветном савету поднето је 7 основаних захтева за експертизу рукописа уџбеника за основну школу и две радне свеске за припремни предшколски програм. После извршене експертизе Национални просветни савет дао је позитивно мишљење за 3 рукописа.

За рукопис уџбеника Историја 8 – радни уџбеник за осми разред основне школе са тематским историјским атласом аутора Предрага Симића и Иване Петровић, издавачке

куће Нови Логос из Београда, Савет није могао да нађе два експерта који прихватају да ураде експертизу рукописа. На својој 77. седници, одржаној 8. маја 2012. године, Савет је констатовао да није у могућности да у законом предвиђеном року изврши експертизу наведеног рукописа јер није у стању да нађе независне експерте који би извршили оцену квалитета рукописа, и о томе обавестио издавача. Неки од контактираних експерата су одбили понуду због непримерене медијске кампање која је пратила овај рукопис, а за оне који су прихватили да изврше експертизу установљено је да су у сукобу интереса.

СРЕДЊЕ ОПШТЕ ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

У очекивању курикуларне реформе за средње опште образовање и васпитање у 2012. години Национални просветни савет се углавном бавио огледима у средњим стручним школама, и, мора се рећи, не са нарочитим успехом (о чему је било речи и у делу овог извештаја о Унапређивању образовних политика у појединим областима).

Услед недоношења нових програма и продукција уџбеника за средње образовање је доста сиромашна. Тако је у протеклој години Савет предложио министру да одобри да се користи само пет нових уџбеника за средњу школу, од којих су два добила позитивно мишљење НПС после експертизе урађене на захтев издавача.

Гимназије

Претходне, 2011. године донети су иновирани наставни програми за гимназију и општеобразовне предмете у средњим стручним и уметничким школама, уз услов да важе само за школске 2011/12. и 2012/13. године, јер се очекивало да ће до тада бити остварени услови за потпуну реформу планова и програма средњег образовања и васпитања. На жалост, и поред добијених ИПА пројеката као подршке реформи курикулума основног и целокупног средњег образовања и унапређивању компетенција наставника, мало тога је урађено. Стога је министарство крајем 2012. године упутило захтев Савету да донесе одлуку о продужењу важења иновираних наставних програма за гимназије. Захтев је разматран на 83. седници одржаној 4. децембра 2012. године и одлучено је да се одлука о продужењу важења иновираних програма препусти министру.

Наиме, Савет је иновираних наставних програма за гимназију невољно усвојио и ограничио њихово важење на две школске године, свестан њихове мањкавости и неопходности усклађивања програма гимназија са реформисаним програмима основног образовања и васпитања. При доношењу иновираних програма за гимназију Савет није био задовољан

само нужним, недовољним иновирањем програма, већ је и даље инсистирао на свеобухватној реформи гимназија због чињенице да су гимназије врло важне школе у нашем образовном систему и да дуго година њима није посвећена дужна пажња у смислу реформе и модернизације планова и програма. Пошто је сада поново тражено од Националног просветног савета да потврди задржавање постојећег стања без јасне визије његовог превазилажења, Савет је то одбио ради очувања свог професионалног интегритета и одлуку препустио министру. Савет је упозорио да је и по изради предлога реформисаног курикулума потребно доста времена да би се он пилотирао, извршила обука наставника за његову имплементацију, опремиле школе, припремили уџбеници, и извршиле друге неопходне активности за успешну реформу гимназијског образовања и васпитања.

Огледи у средњем стручном образовању и васпитању

У средњем стручном образовању и васпитању иновације су у протеклих десетак година развијане увођењем огледа. Овај процес није био у довољној мери координисан од стране министарства, тако да су огледи развијани по различитим методологијама и, по правилу, мониторинг и евалуацију су вршили сами иницијатори огледа. Сада када је дошло време да се огледи преведу у јединствен регуларан систем, настају проблеми њиховог усклађивања. Национални просветни савет је врло озбиљно пришао анализи општеобразовних садржаја огледа, о чему говори чињеница да је на осам седница, од укупно дванаест одржаних у 2012. години, НПС разматрао планове и програме огледа.

Национални просветни савет је октобра 2011. године усвојио планове и програме девет огледних профила, седам у подручју рада Пољопривреда, производња и прерада хране (трогодишњи профили месар, пекар, прерађивач млека и руковалац-механичар пољопривредне технике, као и четворогодишњи профили пољопривредни, прехрамбени и ветеринарски техничар), један у подручју рада Електротехника (трогодишњи профил аутоелектричар), и један у подручју рада Геодезија и грађевинарство (четворогодишњи профил геодетски техничар-геометар), осим програма предмета географија, који је усвојен на 74. седници Савета одржаној 13. марта 2012. године.

Већ у плановима и програмима усвојених огледа уочена је поменута неусаглашеност, која је потврђена новим огледима који су стизали на разматрање и усвајање у Национални просветни савет. Показало се да неусклађеност фонда часова и општеобразовних садржаја није само резултат потреба струке, већ и рада различитих радних група ЗУОВ-а на плановима и програмима за различите профиле. Стога је Савет формирао комисију која је предложила принципе о заступљености општеобразовних предмета у наставним плановима трогодишњих и четворогодишњих огледних профила који прелазе у редован систем

средњег образовања и васпитања, које је Савет разматрао на својој 73. седници одржаној 21. фебруара 2012. године.

Пошло се од тога да сви ученици средњих школа треба да овладају кључним компетенцијама (дефинисаним у ЕУ као језичка, математичка, научна и дигитална писменост, научити како се учи, социјалне и грађанске компетенције, иницијативност и предузимљивост, културолошка експресија), које ће бити развијене кроз заједничке основе општеобразовних предмета, што је и захтев тржишта рада а и предуслов за целоживотно учење. Заједничке основе општеобразовних предмета (независно од струке) значајне су и због стварања услова за хоризонталну и вертикалну мобилност ученика, као и због јединствених стандарда који ће се проверавати на завршним испитима (свакако различитог нивоа сложености за различите школе). Због законом предвиђеног малог фонда часова за општеобразовне предмете у средњим стручним школама (30% у трогодишњим и 40% у четворогодишњим школама), специфичне области општеобразовних предмета које су потребне за струку треба да се обрађују кроз одговарајуће предмете који су обавезни опште стручни предмети или да се због потреба струке повећани фонд часова општеобразовног предмета узме из дела предвиђеног за стручне предмете. После садржајне расправе једногласно је закључено да комисија разради свој предлог у складу са сугестијама које су се чуле на седници. Савет је на својој 74. седници одржаној 13. марта 2012. године донео одлуку да се у доношењу наставних планова и програма за огледне профиле у средњем стручном образовању и васпитању руководи принципима који су наведени у делу овог извештаја који се односи на унапређивање образовних политика у појединим областима.

Сагласно усвојеним принципима предложено је да у плану огледа општеобразовни садржаји буду заступљени са следећим недељним фондом часова:

Трогодишњи образовни профили

бр.	предмет	I	II	III	напомена
1.	српски језик и књижевност	3	2	2	обавезно све три године
2.	математика	2	2	1	
3.	физичко	2	2	2	
4.	страни језик	1	1	2	
5.	информатика	1			
6.	природне науке	1	1		
7.	географија, историја, социологија		2	1	по један час недељно у једној години за сваки од предмета (или блок од око 35 часова у једној школској години)
8.	уметност			1	
	укупно	10	10	9	

Четворогодишњи образовни профили

Бр.	Општеобразовни предмети	I	II	III	IV	напомена
1.	српски језик и књижевност	3	3	3	3	обавезно све четири године
2.	математика	2	2	2	2	
3.	физичко	2	2	2	2	
4.	страни језик	2	2	2	2	
5.	информатика	2				
6.	биологија		2-1*			
7.	физика	2-1				
8.	хемија	2-1				
9.	географија	1-2				
10.	историја		1-2			
11.	друштво (социологија,...)				1-2	
12.	уметност			1		
	укупно	16	12	10	10	

* Ако су за подручје рада важније природне науке у плану предвидети за њих по два часа недељно у једној години а за друштвене науке по један час, и обрнуто.

Како би била могућа реализација плана донетог на основу ових принципа неопходно је

- предложити МПН промену одређених правилника (на пример, Правилник о оцењивању,...). који онемогућавају да се одређени предмети реализују са једним часом недељно у току једне школске године, што значи са два часа недељно у једном полугодишту или се реализују у облику блока (модула);
- размотрити могућност да се природне науке (биологија, физика и хемија) у оквиру поменутог општеобразовног минимума у трогодишњим средњим стручним школама предају кроз један предмет, на пример Науке.

О усвојеним принципима обавештени су Савет за стручно образовање и образовање одраслих (ССООО), Министарство просвете и науке и ЗУОВ. Међутим, у својим предлозима планова и програма за следећу групу огледа (трогодишњи профили конобар, кувар, посластичар, и четворогодишњи профили финансијски администратор и пословни администратор) ЗУОВ није уважио принципе које је НПС усвојио, а образложење је упутио у свом писму Савету директор ЗУОВ-а. На својој 77. седници одржаној 8. маја 2012. године Савет није прихватио аргументе који су у писму наведени као разлози због којих ЗУОВ није уважио захтеве НПС. Истакнуто је да је ЗУОВ стручна институција које припрема материјал за Национални просветни савет, али коначну одлуку о плановима и програмима општеобразовних предмета, у складу са законом, доноси НПС. Национални просветни савет прихвата одговорност за донете одлуке и усвојене документе само уколико су примедбе Савета уважене. Пошто у овом случају ЗУОВ није кориговао предложене планове и програме огледа у складу са примедбама Савета, НПС их није усвојио. Упућен је одговор директору ЗУОВ-а, који је прослеђен и Министарству просвете и науке, али министарство није реаговало на проблем који постоји у усаглашавању Националног просветног савета и ЗУОВ-а око планова и програма огледа. Министар је својом одлуком наведене огледе превео у регуларан систем средњег стручног образовања и васпитања са образложењем да НПС није у законом предвиђеном року (3 месеца) усвојио планове и програме ових огледа.

На 80. седници одржаној 11. септембра 2012. године, првој после летње паузе, НПС је разматрао предлоге свих планова и програма огледа које је до тог момента ЗУОВ упутио Савету. За огледне профиле пивар, столар, златар, тапетар-декоратер (трогодишње) и техничар за примарну обраду дрвета, надзорник парка, техничар за конзервацију и рестаурацију, електротехничар телекомуникација, електротехничар за електронику на возилима, техничар мехатронике (четворогодишње) ЗУОВ је упутио Националном просветном савету само предлоге планова и програма општеобразовних предмета. НПС није желео да разматра непотпуни материјал и тражио је од ЗУОВ-а да пошаље комплетан предлог планова и програма наведених огледа. Образовни процес је јединствен и општеобразовни садржаји су значајно заступљени и у стручним предметима, те Савет

сматра да треба да има увид у целовит план и програм огледа како би своје сугестије и примедбе на стручни део могао да упути ССООО, у чијој је то надлежности.

На овој седници разматрани су планови и програми осам огледних профила из области здравства: масер, здравствени неговатељ (трогодишњи) и фармацеутски техничар, физиотерапеутски техничар, козметички техничар, лабораторијски техничар, медицинска сестра – техничар, стоматолошка сестра - техничар (четворогодишњи). Констатовано је да је за све предмете, осим математике, наставни план у складу са принципима које је НПС усвојио. За профиле који немају довољан фонд часова математике предложене су корекције плана и програма, при чему је предлог формулисан тако да прве две године буду исте и за трогодишње и за четворогодишње профиле, што олакшава хоризонталну мобилност ученика и омогућава коришћење истог учбеника. Изнете су и примедбе на програм предмета Социологија са правима грађана, који треба да буде идентичан програму за огледе који су већ ушли у систем. Примедбе дате на програме предмета Српски језик и књижевност и Српски као нематерњи језик, као и на програме предмета хемија у трогодишњим и четворогодишњим профилима су техничке а не суштинске природе. Даље, Савет је сматрао да треба да постоји разлика у тежини садржаја између програма биологије за трогодишње и четворогодишње профиле, те су предложене измене програма предмета биологија. Све наведене примедбе упућене су ЗУОВ-у.

Разматрајући планове огледа који су на дневном реду 81. седнице одржане 16. октобра 2012 Савет је констатовао да Закон о основама система образовања и васпитања прописује проценте заступљености општеобразовних и стручних садржаја у средњим стручним школама доста круто. НПС је поново инсистирао да сви општеобразовни садржаји морају бити заступљени макар у минималном обиму како би кључне компетенције ученика у стручним школама биле развијене, и тај принцип је Савет покушао да оствари кроз фонд часова предвиђен законом за општеобразовни део. Међутим, долази се у ситуацију да на пример огледни профил пивар, који нема заступљеност природних наука у општеобразовном делу у складу са усвојеним принципима, у стручном делу има и физику и хемију чији садржаји су општеобразовни и нису посебно прилагођени потребама струке. Проблем је, дакле, што општеобразовни садржаји из одговарајућих природних наука у плану овог огледа постоје али НПС нема могућности да да своје мишљење о њима, што није добро. Истакнут је и проблем да други стручни предмети који у себи имају садржаје хемије не користе исту терминологију и приступ као стручни предмет хемија, што ствара забуну код ученика. Очигледно је да су аутори ових програма радили независно, без узајамног усаглашавања. Савет је закључио да је потребна стална сарадња са Саветом за средње стручно образовање и образовање одраслих тако што ће се планови и програми огледа целовито усвајати на оба савета, без обзира што је формално (према закону) за

општеобразовни део задужен НПС, а за стручни део ССООО. Како је већ покренута иницијатива и формирана радна група, коју чине представници министарства, оба савета и оба завода, чији је задатак да формулише предлог и методологију праћења и вредновања остварености циљева и исхода огледа и изврши анализу свих пристиглих извештаја о вредновању огледних профила у средњем стручном образовању, НПС је одложио разматрање планова и програма огледа док не добије предлог радне групе.

Националном просветном савету су крајем октобра упућени предлози планова и програма три нова огледа у подручју рада Економија, право и администрација: банкарски службеник, комерцијалиста и службеник осигурања. Савет их је разматрао на својој 83. седници одржаној 4. децембра 2012. године и констатовао да ни један од ова три четворогодишња профила не задовољава принципе усвојене од стране НПС, јер нема ни један час физике ни хемије у току школовања. На истој седници представљен је закључак под називом „Стручно мишљење радне групе о даљем статусу вреднованих огледних профила у средњем стручном образовању“. Уз детаљна образложења радна група је од 23 разматрана огледна профила предложила 9 за прелазак у редован образовни систем. Радна група за осам огледа у области здравства и социјалне заштите није дала препоруке, јер ће се, с обзиром да је реч о регулисаним професијама у Европској унији, ускоро морати извршити усаглашавање планова и програма са европским стандардима. Национални просветни савет је подржао Закључак радне групе, који је усвојио и ССООО. Констатовано је да за шест од девет профила, предложених за прелазак у редован образовни систем, НПС још није добио захтев да их разматра, или није добио комплетне предлоге планова и програма, те ће их разматрати када му предлози буду достављени. Преостала три профила су трогодишњи профили златар и столар, и четворогодишњи профил техничар за примарну обраду дрвета, за које су дате конкретне примедбе на програме предмете Хемија, Социологија са правима грађана и Математика. Ове примедбе су упућене ЗУОВ-у.

Из свега изложеног може се закључити да је у 2012. години Национални просветни савет на плановима и програмима огледа у средњем стручном образовању и васпитању доста радио, али није усвојио општеобразовни део плана и програма ни једног од предложених огледа због неприхватања ЗУОВ-а да уважи примедбе НПС и коригује предлоге у складу са њима. Мора се поменути да примедбе на начин рада ЗУОВ-а у овом домену има и Савет за стручно образовање и образовање одраслих.

ЗАКЉУЧНЕ НАПОМЕНЕ

Може се рећи да је током 2012. године настављено са стварањем системских услова за унапређивање система образовања и васпитања и његовог усклађивања са европским принципима и вредностима, како би се достигао онај ниво квалитета и праведности који одговара потребама Републике Србије и њених грађана. Посебно треба истаћи да је Влада усвојила Стратегију развоја образовања и васпитања у Србији до 2020. године, чиме је дефинисан оквир за креирање и остваривање мера образовних политика на свим нивоима образовања.

Како би се унапредили услови и квалитет рада НПС у наредном периоду, посебну пажњу треба посветити следећим питањима:

Прво, завршити неопходан оквир за усклађивање различитих мера које се предузимају ради унапређивања система образовања и васпитања. Посебно је важно да Министарство просвете, науке и технолошког развоја усклади сва документа и образовне мере са СРОС 2020 и да се направи реалистичан Акциони план који ће, у складу са стварним могућностима Србије, прецизно дефинисати мере и активности које треба предузимати ради остварења циљева постављених Стратегијом. Како је најслабија карика у процесу реформе образовања у Србији имплементација донетих прописа и мера, потребно је прецизно одредити рокове и одговорности за спровођење договореног.

Друго, успоставити Јединствен информациони систем у просвети (ЈИСП) и обезбедити неопходне податке за процену кључних индикатора за систематско праћење стања у образовању и васпитању, дефинисаних документом Индикатори за праћење стања у образовању и васпитању донетим од стране Националног просветног савета. Само на основу ових индикатора НПС може учествовати у остваривању адекватне политике и мера које би унапредиле квалитет, праведност и ефикасност образовања и васпитања у Републици Србији.

Треће, припремити услове за прелазак на финансирање доуниверзитетског образовања по ученику (*per capita*), које у потпуности треба да буде примењено од школске 2014/15. године (члан 180. ЗОСОВ-а). Поред детаљних и свеобухватних података, које треба да обезбеди већ поменути ЈИСП, неопходно је припремити локалне самоуправе, школе и запослене у њима да спремни прихвате повећани степен аутономије, али и одговорности. То би помогло превазилажењу бројних проблема са којима се НПС сусреће при усвајању нових планова и програма, а који потичу од интереса стручних друштава да њихови предмети имају што већи број часова у школама јер се финансирањем норма часа тако обезбеђује запослење њихових наставника. Сада се мало ради на томе да се садржаји предмета оптимизују и прилагоде дефинисаним компетенцијама, и тиме образовање учини ефикаснијим и квалитетнијим.

Четврто, неопходно је да се акредитација факултета који школују наставнике усклади са захтевима СРОС 2020, што ће водити ка професионализацији наставничке професије кроз дефинисање стандарда за акредитацију студијских програма за иницијално образовање наставника. Наставничка звања нису дефинисана као посебно поље у акредитацији студијских програма, већ су укључена кроз одговарајуће научне области. То сада у пракси ствара потпуну конфузију при запошљавању наставника јер се одлука о томе ко шта може да предаје доноси на основу формалних назива диплома које факултети издају. При томе су у већини програма за образовање наставника методичке и педагошке компоненте занемарене. Такође, потребно је уредити систем усавршавања и лиценцирања наставника кроз праћење остварености Стандарда компетенција наставника.

Пето, на квалитетан начин приступити реформи средњег образовања и васпитања, дефинисањем пре свега кључних компетенција које они који заврше овај ниво образовања треба да поседују. Ови ученици треба по завршетку школовања да буду припремљени за укључивање у тржиште рада, било да се на њему нађу одмах или после студија. Надлежни заводи треба да на основу дефинисаних компетенција формулишу предлоге образовних исхода и стандарде постигнућа, а затим и промену курикулума, како би НПС могао да донесе стандарде образовних постигнућа и нове наставне планове и програме за средњу школу.

Шесто, унапредити сарадњу и координацију активности различитих учесника у систему образовања и васпитања (министарство, национални савети и заводи) увођењем праксе редовних координационих састанака колегијума Министарства просвете, председника три национална савета и директора два завода ради усклађивања међусобних активности, као и повремених координационих састанака НПС и Владињих савета који се баве сродним темама.

Седмо, створити услове да Национални просветни савет може да ангажује стручњаке из одређених области када се за то укаже потреба. У претходном периоду, за потребе ангажовања стручњака за поједина питања НПС је подршку добијао од других институција, али би било сврисходније ако би се за ове намене обезбедила и одвојила посебна финансијска средства у буџету НПС.

Остваривање последња два, углавном техничка, захтева и јачање подршке значајно би унапредило рад сва четири савета (НПС, ССООО, НСВО, НСНТР) и побољшало квалитет докумената које они доносе у домену образовних политика. Нажалост, примедбе на недостатак сарадње и недовољне техничке подршке раду НПС биле су поменуте и у закључку Извештаја НПС за 2011. годину.

Илустративан пример неадекватног третмана савета јесте и то што савети (сва четири) немају свој ПИБ и матични број, па се може поставити питање њиховог места и третмана у друштву. Ово, између осталог, ствара проблем учешћа савета у развојним пројектима којима Европска унија подржава унапређивање образовања у Србији. НПС је изабран од стране Скупштине Србије, те сматрамо да би матични Одбор за образовање, науку технолошки развој и информатичко друштво Народне скупштине Републике Србије требало да захтева регулисање статуса НПС и обезбеђивања бољих услова за његов рад, како би могао професионално да обавља своју важну друштвену функцију.

ПЛАН РАДА НАЦИОНАЛНОГ ПРОСВЕТНОГ САВЕТА ЗА 2013. ГОДИНУ

План рада НПС за 2013. годину сачињен је на основу послова који следе из одредаба закона, послова који су већ започети и потребно их је завршити, и планова рада Завода за вредновање квалитета образовања и васпитања и Завода за унапређивање образовања и васпитања. Министарство просвете, науке и технолошког развоја није одговорило на позив да информише НПС о планираним активностима у 2013. години у којима се очекује сарадња Савета, те су у предлог плана укључене само незваничне најаве планираних активности министарства. НПС није у могућности да временски планира активности нити да гарантује њихову реализацију, јер ово у највећој мери зависи од тога када ће Министарство просвете, науке и технолошког развоја упутити Националном просветном савету захтеве да разматра предлоге одговарајућих докумената.

Конкретне активности које НПС планира у 2013. години су следеће:

Опште

- Доношење Плана рада НПС за 2013. годину.
- Усвајање Извештаја о раду НПС у 2012. години са мишљењем о стању у области образовања и васпитања и правцима развоја за Скупштину Србије.

Стандарди

- Утврђивање стандарда компетенција за васпитаче.
- Утврђивање стандарда компетенција директора.
- Утврђивање стандарда образовних постигнућа за крај општег средњег образовања и стандарда постигнућа за општеобразовне предмете у средњем стручном образовању.

- Утврђивање стандарда образовних постигнућа на крају првог циклуса и за крај основног образовања одраслих.
- Утврђивање стандарда образовних постигнућа за језике националних мањина за крај првог образовног циклуса.
- Утврђивање стандарда образовних постигнућа за српски као нематерњи језик за крај првог циклуса, крај обавезног образовања и крај средњег образовања .
- Утврђивање образовних стандарда за крај обавезног образовања за техничко и информатичко образовање.

Планови и програми

- Доношење Основа програма предшколског васпитања и образовања.
- Доношење Основа васпитног програма.
- Измене и допуне програма завршног испита у основном образовању и васпитању за школску 2013/14. годину.
- Програм опште и уметничке матуре. Програм општеобразовних предмета за стручну матуру.
- Доношење наставних планова и програма за општеобразовне предмете за огледе у средњем стручном образовању и васпитању.
- Доношење наставног програма страног језика за трећи разред гимназије и средњих стручних школа.
- Доношење програма предмета националних мањина.
- Доношење програма додатне подршке ученицима са сметњама у развоју и инвалидитетом у основном образовању и васпитању.
- Доношење Правилника о плану и програму образовања и васпитања у уникатној школи за музичке таленте у Ћуприји.
- Разматрање остварености циљева и исхода функционалног образовања одраслих.
- Утврђивање методолошког оквира за развој, праћење и вредновање огледа у систему образовања.

Уџбеници

- Праћење квалитета уџбеника и другог наставног материјала.

- Унапређивање стандарда квалитета уџбеника.
- Мишљење о изменама и допунама Закона о уџбеницима и другим наставним средствима
- Доношење допуне Плана уџбеника за уџбенике националних мањина.

Унапређивање образовних политика у појединим областима

- Доношење документа Смернице за унапређивање улоге информационо-комуникационих технологија у образовању.
- Предлог мера које би требало предузети у циљу унапређивања наставе физичког васпитања и очувања здравља деце.
- Разматрање стања и унапређивање инклузивног образовања и васпитања.
- Сарадња са Унијом средњошколаца Србије.

У 2013. години кључни приоритет у раду Националног просветног савета биће реформа средњих школа. Ради успешног остваривања реформе неопходна је добра сарадња НПС са Саветом за стручно образовање и образовање одраслих и Националним саветом за високо образовање, као и стручна подршка завода.